

Krešimir Kužić
Zagreb

LEKSIK I GRAFIJA U OPORUKAMA IZ KAŠTELA NA PRIJELAZU IZ 18. U 19. STOLJEĆE

„... odpišite arvaski neka mogu razumit ...“¹

**UDK: 811.163.42 “17/18”
811.163.42(093.2)(497.5 Kaštela) “17/18”**

Rad primljen za tisak 17.03.2004.

Čakavska rič, Split, 2004., br. 2

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Recenzenti: Josip Lisac i Boris Kuzmić

U radu je analiziran sadržaj 17 oporuka po leksičkom i grafijskom aspektu. Prikazana je struktura talijanizama i turcizama, razlog njihova prihvaćanja, te broježani i postotni iznos. Također je napravljen pregled grafijskih rješenja i objašnjen razlog takva stanja.

Ključne riječi: Kaštela, oporuke, hrvatski jezik, tuđice, grafija

U Državnom arhivu u Zadru, u sklopu građe trogirске općine nalazi se niz kutija unutar kojih su svežnjevi oporuka osoba s područja nekadašnjega trogirskog distrikta. Iz mnoštva tih isprava odabrao sam one koje su pisane hrvatskim jezikom, bilo da je korišteno latiničko ili bosaničko pismo poljičke varijante, a u istraživanju sam se vremenski ograničio na posljednjih deset godina mletačke vladavine (1788.-1797.) te na tzv. prvu austrijsku vladavinu (1797.-1805.). Pronađeni dokumenti pružaju mogućnost analiziranja po mnogostrukim kriterijima, ali u ovom će radu biti naglasak na jezičnom i grafijskom aspektu.

¹ ZELIĆ-BUĆAN, Benedikta, Prilog građi za poznavanje društvenih i privrednih odnosa u srednjoj Dalmaciji u XVIII. i XIX. stoljeću, *Izdanja Historijskog arhiva u Splitu* 2, Split, 1960., 38.

Dugotrajna vladavina Mletačke Republike koja je na prostoru od Zadra do Omiša započela u razdoblju od 1409. do 1444. godine odrazila se do svog konca 1797. godine u raznolikim jezičnim utjecajima, raznolikima po staleškim skupinama, ali i raznolikima u smislu profesije. Plemstvo je, odnosno gradski patricijat prvo na sebi osjetilo svojevrsni jezični udar nove/stare vlasti. Naglašavam „nove/stare“, jer je u Zadru, Šibeniku, Trogiru i Splitu proteklo 50-60 godina od prethodnog razdoblja vlasti lava sv. Marka. Međutim baš u tom razdoblju te stare obitelji definitivno su pohrvaćene, a za neke je sačuvan i hrvatski oblik njihova prezimena. Taj udar, kao što rekoh, trogirski su plemići osjetili 1426. godine, odlukom o latinskom ili talijanskom kao obvezatnom govornom jeziku u Vijeću, uz prijatnju novčane sankcije.² Međutim Serenissima je, vođena praktičnim razlozima, donijela odluku o postavljanju tumača čija je zadaća bila prevođenje službenih spisa i odluka kako bi i obični puk bio upoznat s njima.³ Na tom tragu su i kasniji službeni proglašeni dvojezično talijansko-hrvatski.

Iako je Dalmacija bila svedena na kakve-takve sinekure isključivo pripadnika mletačkog patricijata, bilo kao kneževa gradskih komuna, bilo kao providura pojedinih tvrđavskih područja, barem je postojala mogućnost da se među crkvenim velikodostojnicima nađe neki domaći sin. Valja pak priznati da Mletačka Republika nije nikad zabranjivala uporabu hrvatskog imena i jezika u književnim djelima. Ne zaboravimo da svih pet izdanja Marulićeve »Judite« tiskanih u Veneciji imaju u sebi sadržano ključno ... *u versih haruacchi slošena* ...⁴ Oštrica mletačke vlasti britko je sjekla one pojedince za koje bi posumnjala da svojim djelovanjem štete političkim interesima Republike. Sjetimo se Grabovca! Baš zbog toga je ona posezala za preventivnim potezima – osobito u drugoj polovici 18. st. Djelovanje je bilo najviše usmjereno na uništavanje simbola koji bi mogli dati povoda za pretenzije Austrije prema Mletačkoj Dalmaciji. Tako su na udar došli svi vidljivi natpisi i grbovi, koji su bili redom nemilosrdno otučeni, razbijeni ili bačeni u more. Isto tako su pregledani arhivi iz kojih su dobrim dijelom probrane isprave iz razdoblja ugarsko-hrvatskih kraljeva.⁵ Tolerantan odnos prema hrvatskom jeziku bio je i pri tiskanju knjiga s nabožnim sadržajima. Međutim, slijedeći interese svojih tiskara, Republika nije nikad pristala na otvaranje tiskare u nekom od dalmatinskih gradova, nego je tvrdokorno pridržavala monopol tiskanja u Veneciji, pa je tako većina knjiga, počevši od Bernardinova »Lekcionara« 1495., tiskana u metropoli.⁶ Također su dva pokreta na globalnoj sceni pridonijela takvom njezinom odnosu prema jeziku. Prvi je nesumnjivo bila protureformacija, koja je bila potaknuta na Tridentskom saboru, a drugi je svakako i katolička obnova pokrenuta na oslobođenom prostoru splitske metropolije nakon protuturskih ratova 1699. i 1718. godine. Izravni proizvod posttridentske

² Statut grada Trogira, preveli: Berket, Marin – Cvitanić, Antun – Gligo, Vedran, Split, 1988., 283.

³ *Vidi npr.*: Zlatna knjiga grada Splita I., preveli: Gligo, Vedran – Berket, Marin – Rismondo, Vladimir – Šimunković, Ljerka, Split, 1996., 387. - ... da im udostojite dopustiti (...) izabrati (...) tumača pri upravama koji bi tumačio neukima koji se parniče i koji ne znaju latinski jezik, ..., 391. - ... tumača priprostim svadljivcima koji ne znaju latinskog jezika ...

⁴ VUČEMILO, Stjepan Božo, Anđeo dalla Costa i njegov „Zakon czarkovni“, Zagreb, 1972., 16; *Od 1521. do 1627. Vidi*: MARULIĆ, Marko, Judita, popis izradio: Mirko Tomasović, Split, 1988., 95, 96.

⁵ NOVAK, Grga, Dalmacija god. 1775/6 gledana očima jednog suvremenika, *Starine JAZU* 49, Zagreb, 1959., 18, 19, 62, 63.

⁶ NOVAK, Zagreb, 1959., 40.; PERIČIĆ, Šime, Gospodarske prilike Dalmacije od 1797. do 1848., Split, 1993., 113; Lekcionarij Bernardina Splječanina po prvom izdanju od god. 1495., Predgovor: Tomo Maretić, Zagreb, 1885., VIII, Lekcionar Bernardina Splječanina 1495. – pretisak, uredio: Josip Bratulić, Split, 1991.

obnove su, primjerice, »Navch/catoliz-zaschi od sfete vire y/od xivota carschian-scoga, za dizzu y ostale haruazcoga yezica« iz 1585. godine, don Marka Andriolića, župnika Kaštel Novoga i »Istvmacenyne symbola apostolskoga to yest Virrovanya Privișokoga, i Pripoșctovanoga Gospodina Gardinala Bellarina, Prineseno u Slovinski Yazik *Po Prifvitlomu Gospodinu Petrv Gavgencziv, alli Radovčichiu Splichianinu ...*« iz 1662.⁷ Ono što je iznimno znakovito, »Nauk« je ... *stampa po naredbi Prisivitloga Gospodina Biscupa od Verone Gospodina Augustina Vagliera vlastelina Bnetazchoga.*⁸ Drugi je pokret bio daleko plodniji i po broju autora i po broju izdanja njihovih djela, a okvirni početak mu možemo staviti u godinu 1688., odnosno 1699., tiskanjem »Naredbe od zbora darxave splitske dane na svitlo od (...) Stipana Cosmi arkibiskvpa splitskoga Inako Solinskoga, Poglauice Dalmatie, i ŝue Haruatske Zemglie *V gnegouemu paruomu Skuppu ućignenu u Splitu u Criqui Metropolitanoskoy (...) Koge ŝu bile prineŝene u Slouinski Giazik od Mikule Biankouichia ...*«.⁹ Na njih se nastavlja, ali ih nadmašuju po važnosti Kačićevo »Boggoslovje dilloredno olliti Rukovod Slovinski na počnangne Svetoga Reda, upravglien od Antona Kadcichia, *Biskupa Troghirskoga*« i Dalla Costin »Zakon czarkovni sloxen i upravglien za naućenie i prosvitgljenje redovnikov harvaskoga naroda« izradi kojega je pridonio i gomilički župnik don Ignacij Bakotić.¹⁰ Pribrojimo tome i popularno »Pokripglienyne umiruchi Za dobro i ŝveto pochi u millosti Boxiyoi s'ovoga ŝviita. *Istumaceno skupglyeno, i nadostavglyeno po d. Luci Terzichiu Popu od skupŝecchine S. Filippa Neria Biscaninu Provincie Poglicke, ŝpilitske darxave.*«¹¹ Na kraju ovog razdoblja valja spomenuti Čulićev »Narednik desetgodnik boxanstvenoga officia ...« iz 1794. upravo posvećen poljičkim svećenicima. U naporima oko katehizacije franjevačko izdavaštvo doživjelo je još veći procvat, pa je, recimo, omiljena »Stipanuša«, tj. Margitićeva »Ispovid krstianska«, tijekom 18. st. tiskana triput na bosanici i dvaput na latinici, slično njoj i »Babuša«, tj. »Cvyt razllika mirisa duhovnoga O. F. Tomasa Babichia Od vellima Biskupie Scradinske ...«, a zapažen je opus fra Josipa Banovca.¹² Tu su i mnoga druga djela vjerske tematike pisana na jednostavan i razumljiv način. S obzirom na dobro znano djelovanje nekih splitskih nadbiskupa, Zlatović je bio malo pristran kad je napisao da su franjevci ... *joŝ sami hrvatski jezik gojili, puk podučavali ...*, ali je neosporna činjenica da su golemom većinom pisci hrvatskim jezikom, a bosanicom ili latinicom pisanih knjiga, bili iz njihovih redova. Hrvatsku pismenost naglašava 1688. nadbiskup Cosmi zapovijedajući da ... *ŝakni imaju se naučiti bukvicu i jućiniti se naučiti od redovnikov naućeni izgovor arvaski slovi*

⁷ U ovom i ostalim naslovima nastojao sam oblikom slova pratiti izgled originala.: OSTOJIĆ, Ivan, Metropolitananski kaptol u Splitu, Zagreb, 1975., 313.

⁸ U stvari se radi o trećem izdanju Bernardinova »Lekcionara«. Vidi: Hrvatski biografski leksikon I, Zagreb, 1983., 150, 151; BEGO, Frane, Svećenici glagoljaši u Kaštelima, Zbornik *Kaštela kolijevka Hrvatske*, Radovi sa simpozija u Kaštel Starom 30. rujna – 3. listopada 1998., Kaštela, 1999., 34.

⁹ OSTOJIĆ, 1975., 313.

¹⁰ KAČIĆ, Antun, Boggoslovje dilloredno olliti Rukovod Slovinski na počnangne Svetoga Reda ..., Bologna, 1729.; DALLA COSTA, Andeo, Zakon czarkovni I., II., Venecija, 1778., VI; VULIĆ, M., Naša povijest – život i rad nadbiskupa Kačića, *List biskupije splitsko-makarske LXII/7-8-9*, Split, 1940., 58; VUČEMILO, 1972., 25, 45, 47.

¹¹ www.mahazu/hazu.hr/~vea/WEBHH/knjizstart

¹² CVIMARK, Mihael, Fra Stipan Margitić-Markovac - »bogoljubni bogoslovac« i jezični preobražaj, *Spectrum IX-X/1*, Zagreb, 1976., 5; BEZINA, fra Petar, Kulturni djelatnici franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja u 18. i 19. stoljeću, Zagreb, 1994., 33, 47-49.

naši (...) inako neće biti urdinani ... U stopu su ih slijedili franjevci svojom odlukom donesenom 1749. u Sinju, a potvrđenom 1775. godine: *Buduć mi Hrvati, začudno je, da se nalaze među nama mnogi, koji ne znaju pisati našim materinskim jezikom i pismeni, što je prevelika nepristojnost. Zato naredjivamo svim svim otcim učiteljim, da svoje učenike podučavaju u pisanju u istom jeziku, kao i djake, koji se kod njih nalaze; jer davamo svakomu na znanje, da nit će se mladići u redovnike oblačiti, niti djaci na redjenje slati, ako ne dokažu svjedočbom otaca samostana, da su rečena pismena naučili.*¹³

Dalla Costa, a još izrazitije splitski nadbiskupi Cosmi i Cupilli odličan su primjer kako pripadnost ili podrijetlo iz faktički kulturno i politički dominantnoga talijanskog etnosa nije bila zloporabljena, nego dapače svim srcem usmjerena na sustavno uzdizanje vjerske razine na hrvatskome jeziku.¹⁴ Njihova vjerska nastojanja mogu se okarakterizirati i kao oblik regulacije globalnog društva koju ono nameće egalitarnom seljačkom društvu. Još jednom valja ponoviti da je više nego sretna činjenica da oni tu regulativu nisu provodili nametanjem stranog jezika.¹⁵ Koliko je u tome imala udjela i njihova svijest da preuzimaju drevne i časne nadbiskupije, odnosno biskupije? U tom smislu karakteristične su i titule splitskih nadbiskupa – osim spomenute Cosmijeve, tu su i prethodnika mu Sforze Ponzonija (1618.) ... *Sforza Poncun (...) arhibiskup spliski inada solinski, Dalmacie i sfe harvaske zemle starišina ...*, te nasljednika Stjepana Cupillija (1714.) ... *Stipe Kupili po milosti Bozjoj i Svetoga Pristolja Apostolskoga Arhibiskup Spliski, parvi od Dalmacie i sve Hrvacke zemlje ... i drugih.*¹⁶ Cosmijeva i Cupillijeva inicijativa za očuvanje i razvoj hrvatskog jezika bila je očita i u aktivnostima oko osnivanja sjemeništa – posebice je važno angažiranje isusovca Della Belle.¹⁷ Kao kruna svega, i sasvim netipično za crkvene prelate, Cosmi je pomagao osnivanje i djelatnosti Akademije ilirske osnovane 1703. godine čije je, nažalost, prekratko djelovanje trajalo do 1714. godine, a razlog tomu bio je ponajviše potpuni izostanak bilo kakve državne pripomoći.¹⁸ Dok je tako bilo sa školovanjem gradskog svećenstva, seosko je stjecalo znanja na drugi način. Prvotno su budući svećenici glagoljaši znanje pisanja i čitanja stjecali isključivo živeći u službi starijega mjesnog svećenika. Štivo su im bili hrvatski prijevodi malog Bellarminovog katekizma, molitve Sv. Oficija, a savladavši to, učili su veliki Bellarminov katekizam.¹⁹ Iako je još 1620. godine nadbiskup Ponzoni u svojim Konstitucijama zapovijedio glagoljašima posjedovanje spomenutih knjiga, stvarnost je bila gorča, jer je siromaštvo većine bilo toliko da nisu ni imali traženih tiskanih knjiga, nego su

¹³ ZLATOVIĆ, Stipan, Franovci države Presvetoga Odkupitelja i hrvatski puk u Dalmaciji, Zagreb, 1888., 291, 293, 352, 353; MOŠIN, Vladimir, Poljičke konstitucije iz 1620. i 1688. godine, *Radovi Staroslavenskog instituta I*, Zagreb, 1952., 196; BEZINA, 1994., 56.

¹⁴ VUČEMILO, 1972., 43, 44.

¹⁵ MENDRAS, Henri, Seljačka društva, Zagreb, 1986., 119, 140.

¹⁶ JELIĆ, Luka, *Fontes historici liturgiae glagolito-romanae a XIII ad XIX saeculum*, Krk, 1906., 74; MIŠERDA, Marko, Osamnaest dokumenata o poljičkim glagoljašima (1613-1652), *Croatia christiana periodica IV/5*, Zagreb, 1980., 101; *Titule su bile časne, ali, mora se priznati, nadbiskupija je bila relativno siromašna.*

¹⁷ OSTOJIĆ, Ivan, Nadbiskupsko sjemenište u Splitu (1700-1970), Split, 1971., 19, 25.

¹⁸ ČIČIN-ŠAIN, Ćiro, Ilirska akademija u Splitu – njeno vrijeme i sjedište, Izdanje Muzeja grada Splita 3., Split, 1952., 7-9; *Njezin predsjednik knez Marchi izdao je 1704.* »Misli karstianske (...) Prikazane Starigcinam, Kanonikom i Popovom Suima Splitske Crikve Metropolitane, i Parvostolne od Dalmatie i suee Zemglie Harvaske«. *Vidi: www.mahazu/hazu.hr/~vea/WEBHH/knjizstart*

¹⁹ STRGAČIĆ, Ante, O uzgoju i naucima dalmatinskoga glagoljskog klera u prošlosti, *Zadarska revija V/3*, Zadar, 1956., 180, 181.

rabili prijepise.²⁰ Osobito je pak važno inzistiranje na znanju pisanja i čitanja navedeno u Cosmijevim Konstitucijama iz 1688. Korak dalje napravio je godine 1750. nadbiskup Bizza osnivanjem glagoljaškoga sjemeništa u Priku.²¹ Međutim, kako ni ono nije imalo potrebnu novčanu potporu, nastavilo je djelovati u oskudnim uvjetima i oslanjalo se dobrim dijelom na prepisivanje – osobito djela na bosanici.²² U inventarnom popisu napravljenom 1826. prigodom predaje sjemeništa, između ne baš brojne literature ističu se bosanički Misal, glagoljički Statut i latinička Kačićeva moralca, a slično govori u svom izvješću i Reha, navodeći omiljeno »Boggoslovje« biskupa Kačića.²³

Svi suvremeni opisi daju nam puno pravo da seosko svećenstvo smatramo dijelom transparentnog društva međusobnog poznavanja, diferenciranog prema ostalim članovima jedino ulogom *posvećenika* – da se poslužimo Dalla Costinim terminom. Kulturna homogenost je postignuta upravo zbog opće suglasnosti u pogledu na „globalni“ svijet, sustav vrijednosti i zbog istovjetnosti intelektualnog i govornog „oruđa“, ali i načina odijevanja. Mendras precizno to izriče podcrtavajući važnost općerazumljive nedjeljne mise, a davno prije njega to shvaća i fra Josip Banovac nastojeći pisati ... *da svak more razumiti* ...²⁴ Unatoč tome što je broj ljudi koji su znali čitati bio malen, ukorijenjenost hrvatskog jezika bila je tolika da su ponositiji seljani to iskazivali natpisima na građevinama. Među najstarijima je onaj na crkvi sv. Petra u Kaštel Novom ... *Ovo nadodagne Templa bi naj pri od Bratchie od Blaxene Gospe postavlieno u vrime postovanoga zuppana Simuna Vurchichia i sudaz gnegovih Vičulina Descovichia i Lovrina Catalinichia - MDLVI* -²⁵, pa iz Zagvozda ... *na 1641 sičnja na 20 ...*, iz Tugara ... *Anton Kadčić arkibiskup splitski 1732.*²⁶ zatim na kućama u Segetu Donjem i Gornjem iz 1754., 1777., 1796., 1799.,²⁷ te u Suhom Docu natpis seljaka svjesnog sebe, ... *Bvdi faglieno po sve vrime / Isvsa / i Marie slavno imme / arbor ishogenia Ante / Radichia Varxine / Svetin Ivan Ivre / Antona / Antona Ivan Ivre / Marco Frane C.C. 1775.*²⁸ K tomu osobito valja istaknuti međašni natpis u Segetu Donjem iz 1776. koji glasi: *B.D.V. Xemglia gospode Cippika, heredih gospodina Paladina, tezanv od starih Poglicanina od 1684., pak Ivan postavi zid 1776.*²⁹ Slično je bilo i na grobljima, npr. u Sućurcu iz 1617.: *Ovo/gie greb Lovrina Cetincichia i/gnegovih/heredi MDCXVI,*³⁰ zatim natpis na otoku Drveniku iz 1730. koji glasi: *V grobnici ovoy / Bassichi pociyu / Boxe vicgni pokoy / Day gnim da jmiyv / MDCCXXX.*³¹ ili nekoć nadgrobn

²⁰ STRGAČIĆ, 1956., 181; MOŠIN, 1952., 191.

²¹ MOŠIN, 1952., 196; STRGAČIĆ, 1956., 183; NOVAK, 1959., 34, 35.

²² BUČAN-ZELIĆ, Benedikta, Bosančica – poljičko narodno pismo, Poljički zbornik 1, Zagreb, 1968., 148, 149.

²³ KRIZOMALI, Urban, Posljednje godine metropolitanske vlasti splitske nadbiskupije 1828-1830, *List biskupije splitsko-makarske LIX/11-12*, Split, 1937., 128; MOROVIĆ, Hrvoje, Izvještaj poglavara E. Rehe o prilikama u Splitskom okrugu u godini 1822., *Grada i prilozii za povijest Dalmacije* 8., Split, 1974., 258.

²⁴ MOŠIN, 191, 195; STRGAČIĆ, 1956., 183; MENDRAS, 1986., 113, 117; BEZINA, 1994., 49.

²⁵ KATIĆ, Lovre, Povijesni podaci iz vizitacija trogirске biskupije u XVIII. stoljeću, *Starine JAZU* 48, Zagreb, 1958., 317.

²⁶ ŠKOBALJ, Ante, *Obredne gomile*, Sv. Križ na Čiovu, 1970., 291.

²⁷ FISKOVIĆ, Cvito, *Segetski spomenici*, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku LVI-LIX/2*, Split, 1959., 230.

²⁸ KUŽIĆ, Krešimir, *Povijest Dalmatinske zagore*, Split, 1997., 170.

²⁹ FISKOVIĆ, 1959., 230.

³⁰ KEČKEMET, Duško, *Kaštel-Sućurac*, Split, 1978., 140.

³¹ ŠKOBALJ, 1970., 349.

natpis, sada pred ulazom u samostan u Zaostrogu: *Ovo ie grob g(ospodina) kol(unela) Jakoua luicheuicha i negove dicze – 1758.*³²

Nakon dvadesetak godina konfuznih zbivanja, u vrijeme plantacije i množenja inojezičnoga činovničkog aparata u gradovima, Reha je priznao da su većina službenih dopisa i matičnih knjiga iz zaleđa pisani, kako navodi, „*in lingua illirica*“.³³

DIJALEKT OPORUKA

S obzirom na mjesto nastanka testamenata, moramo zasebno promatrati one koji su nastali na prostoru Kaštela (1 – 10, 12 – 14, 16, 17) od onih napisanih u Zagori (11, 15). Naime Kaštela su krajem 18. stoljeća pripadala krajnjem jugoistočnom kopnenom području čakavštine, i to njezinom južnom dijalektu.³⁴ To je vidljivo iz niza dokumenata pisanih od samih Kaštelana, a najbolji primjeri su vlastoručno pisane izvještaje trojice Donjokaštelana iz 1742.,³⁵ pasionske pjesme s kraja 18. st.³⁶ i pjesme Antuna Burmaza.³⁷ Međutim, činjenica je da jezik testamenata gotovo u potpunosti pripada štokavštini. Navedimo redom pokazatelje: glede leksika – nepostojanje karakteristične upitne ili odnosne zamjenice, odnosno veznika ČA dosljedno zamijenjene rječju ŠTO/ŠTA,³⁸ a glede fonoloških i morfoloških promjena – uz rijetke izuzetke prijelaz dočetnog –L u –O ili –JA.³⁹ Međutim gubljenje H nije dosljedno,⁴⁰ a odnos između skupine ŠĆ i ŠT je ravnomjeran, uz jednu posebnost u oporuci br. 8, gdje se zajedno nalaze skupine ŠĆ i ŠT.⁴¹ Staro LJ samo u dva slučaja zabilježeno je izvorno kao J.⁴²

³² Fotoarhiv autora.

³³ MOROVIĆ, 1974., 241.

³⁴ BROZOVIĆ, Dalibor, Dijalekatska slika hrvatskosrpskoga jezičnog prostora (in memoriam prof. Mati Hrasti), *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru 8, Razdio lingvističko-filološki (5)*, Zadar, 1970., 9; *Vidi također:* HRASTE, Mate, Osobine govora otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale, *Rad JAZU 272*, Zagreb, 1948.

³⁵ Državni arhiv Zadar (dalje DAZd), Arhiv trogirskoga općine (dalje ATO), kutija 172, Filza diversorum, 1. rv, 3. rv, 4. rv, 6. r; OMAŠIĆ, Vjeko, Povijest Kaštela, Split, 1986., 330-333.

³⁶ ĐUGUM, Radojka, Pjesme iz pasionskoga ciklusa iz Župe Sv. Ivana Krstitelja u Kaštel-Starome, *Kaštelanski zbornik 4*, Kaštela, 1994., 254.

³⁷ Pjesme Antuna Burmaza – iz zapisa Janka Pere (umjesto Bakmaza treba: Burmaza, prim. a.), *Kaštelanski zbornik 1*, Kaštela, 1987., 123, 126; *Za usporedbu možemo dodati i matrikulu Gospe od Docca iz Sućurca (prijepis iz 1689.)*. *Vidi:* KEČKEMET, 1978., 296-298.

³⁸ *Te i sljedeće značajke vidi u:* FINKA, Božidar, Čakavsko narječje, *Čakavska rič 1*, Split, 1971.; LISAC, Josip, Hrvatski dijalekti i jezična povijest, Zagreb, 1996., 17, 18; LISAC, Josip, Štokavsko narječje: prostiranje i osnovne značajke, *Kolo XII/3*, Zagreb, 2002., 58-61; *Testamenti: što:* 1, 2, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14; *šta:* 4, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14.

³⁹ *Testamenti: -o:* 1, 3, 4, 6, 8, 10, 11, 13, 14, 15, 16; *-ja:* 1, 10, 11, 12, 13; *izuzetci -l:* 1, 13.

⁴⁰ *Testamenti: bez H:* 1, 2, 3, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17; *s H:* 3, 4, 5, 6, 7; *prijelaz h u v:* 1, 3, 17. *Izrazit primjer je riječ dohodak, koja, zbog nastalog zijeva i sažimanja, u genitivu j. glasi - dotka: 11, a u nominativu i akuzativu j. glasi dodak: 11, 15. Prijelaz h u v lako je uočljiv u riječi Duh; oblik Duv nalazimo u: 1, 14.*

⁴¹ *Testamenti: št:* 5, 6, 7, 8, 17; *šč:* 3, 8, 9, 10, 12, 13; *Karakteristična je riječ godišće: 5, 6, 7, 8, 17, odnosno godišće: 3, 9, 10, 12, 13, koju nalazimo u datacijama oporuka. U navođenju lokacije pisanja oporuke nalazimo riječ pribivalište: 5, 6, 7, odnosno pribivališće: 8. Nisam uzimao u obzir upitnu zamjenicu što/šta.*

⁴² *Testament: j:* 3,4; *To je osobito vidljivo u primjeru glagola ostaviti u prezentu, bilo da je u 1. ili u 3. licu jednine. Zanimljiv je slučaj toponima, tj. naziva zemljišta „Na Xabjaku“ koji pisar unosi u oporuku prema izričaju oporučitelja, a u istoj rečenici dosljedno, u skladu sa svojim govorom, piše riječ ostavlja.*

TESTAMENTI																	
što	1	2	/	-	/	6	-	8	9	10	11	12	13	14	/	/	/
šta	-	-	/	4	/	-	7	8	-	10	11	12	13	14	/	/	/
-o	1	/	3	4	/	6	/	8	/	10	11	-	13	14	15	16	/
-ja	1	/	-	-	/	-	/	-	/	10	11	12	13	-	-	-	/
-l	1	/	-	-	/	-	/	-	/	-	-	-	13	-	-	-	/
H	-	-	3	4	5	6	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(H)	1	2	3	-	-	6	-	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
h=v	1	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	-	-	-
-št-	/	/	-	/	5	6	7	8	-	-	/	-	-	/	/	/	17
-šč-	/	/	3	/	-	-	-	8	9	10	/	12	13	/	/	/	-
čak. ⁴³	1	/	/	/	5	6	/	8	/	/	/	/	/	14	/	/	/

Sve navedeno upućuje nas na vjerojatni zaključak kako pisar testamenta, seoski župnik ili kapelan, slušajući posljednju volju nije prenosio u pero oporučiteljev izričaj, nego je, iako nedosljedno, prilagođavao izrečene riječi i rečenične sklopove vlastitom govornom idiomu, modificiranom štokavskom školskom i drugom nabožnom ili svjetovnom literaturom čiji jezik je već tada bila kulturni koine. Rijetki su ostaci pokojnikova čakavskog izričaja doslovno preneseni u tekst; primjerice:

<i>u Krči(h)</i>	- 6	- lokativ mn. ž.
<i>u Tribižina(h)</i>	- 6	- lokativ mn. ž.
<i>u Vlačina(h)</i>	- 6	- lokativ mn. ž.
<i>navr(h) Vrtli(h)</i>	- 16	- genitiv mn. m.
<i>ostavlja botunih</i>	- 8	- akuzativ mn. m.
<i>dužan cekini(h)</i>	- 8, 14	- akuzativ mn. m.
<i>u ćućenji(h)</i>	- 5, 6, 7, 8, 12	- lokativ mn. s.
<i>na lakti(h)</i>	- 8	- lokativ mn. m.
<i>ostavlja soldini(h)</i>	- 4, 6, 7, 13	- akuzativ mn. m.
<i>istih svidokov</i>	- 5	- genitiv mn. m.
<i>prid svidoci[h]</i>	- 1, 6, 7, 14	- instrumental mn. m.
<i>po zakoni(h)</i>	- 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 17	- lokativ mn. m.

Kao dodatni indicij ovoj tezi, osim gornjih riječi, nalaze se primjeri da su pisari često miješali upravni i neupravni govor, a uz to iskaz su zapisivali čas u 1., čas u 3. licu. S obzirom da su pisari većinom potekli s područja prostiranja štokavskoga narječja - Zagore, dijela Srednjih i cijelih Gornjih Poljica, te Solina i Klisa, njihova štokavska interpretacija

⁴³ Čakavski padežni oblici.

je logična posljedica.⁴⁴ Pravu sliku pisarova govora daju protokol i eshatokol oporuke, koji su pisani bez intervencije oporučitelja. Držim da su u tom smislu karakteristična dva iskaza o zavičajnom porijeklu, *iz Pojlic*, i *iz Pogliza*, don Petra Kaštelana. Oba su u genitivu mn., ali je prvi svojstven čakavštini, a drugi štokavštini. Što se tiče fra Frane Maršića, koji je napisao oporuke 11 i 15, za njega znamo da je rodom iz sela Prgometa, koje pripada govornom području štokavice. Stoga za testamente iz Zagore koje je on pisao možemo kazati da daju vjerodostojnu sliku pokojnikova govornog jezika pod blagim utjecajem pisarova školovanja. Upravo zbog toga mogu poslužiti kao komparativni predložak u odnosu na ostale iz Kaštela.

TALIJANIZMI, ODNOSNO LATINIZMI TE TURCIZMI

Već Zoranić 1536. godine u posveti »Planina« navodi da ... *jazik kim općimo pošpuren jest latinskim ...*⁴⁵ Njegov sugrađanin Baraković žali se 1613. na Zadrane u »Vili« kako ... *Sramni su možebit jazikom svojime / ter vole govorit svaki čas tujime ...*⁴⁶ Ovi retci odnose se vjerojatno na slojeve privilegirane po rođenju ili po imovnom stanju – patricijat i trgovce, a kako je bilo u Zadru, slično je bilo i u Trogiru i Splitu. Patricijat je osim intervencijama mletačkih vlasti bio izložen i tada živom humanističkom sustavu vrijednosti, čiji je ideal bilo oživljavanje antičkih tradicija, pa otuda i kakva-takva latinština, naučena u komunalnim školama.

Upravo je sretna okolnost što je Mletačka Republika bila i do kraja ostala okoštala državna tvorevina sa zatvorenom upravnom elitom. Pojedinaac izvan patricijskog sloja nije mogao ostvariti nikakav udjel u vlasti, pa makar bio zavidne izobrazbe. Dakle staleška zatvorenost i nepostojanje volje za opće školstvo bile su povoljne okolnosti za solidno očuvanje hrvatskog jezika u Dalmaciji. Tek kad su Francuzi srušili stari poredak, osnivajući škole na uštrb prastarih institucija – pritom mislim ponajviše na gradske i seoske bratovštine i njihove zaklade, popucale su brane prodoru talijanskog jezika. Austrija je inercijom naslijedila Dandolov talijanski (i talijanizirani) birokratski upravni aparat, kojemu su svježu krv dali sinovi trgovaca i obrtnika željnih vlastite promocije na društvenoj ljestvici. A nju su mogli postići jedino prihvaćanjem „globalnog“ jezika, jezika vlasti – talijanskog. Najsudbonosniji postupak bilo je organiziranje školstva na talijanskom jeziku. Završivši te škole oni su se vrlo brzo preselili u grad, ali su za sobom ostavili manje-više jake klijentelističke veze s rodnim selom.⁴⁷ (Usporedimo sa svjedocima u testamentu br. 13 iz Kaštel Lukšića.) Osim njih kao primarnih širitelja, važnu ulogu su imali i seoski obrtnici i trgovci iznikli iz seljačkog sloja, kao sekundarni čimbenici u usvajanju talijanskih izraza. Oni su također prihvatili vanjska pravila igre, a među njima nama je najvažniji element

⁴⁴ MARETIĆ, Toma, Jezik dalmatinskih pisaca XVIII. vijeka, *Rad JAZU* 209., Zagreb, 1915., 174, 185, 209; MOGUŠ, Milan, Povijesni pregled hrvatskoga književnoga jezika, u: Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika – nacrti za gramatiku, Zagreb, 1991., 43; LISAC, 2002., 58; *Zanimljive su regresivne promjene čakavskog dijalekta u Poljicima u 19. st. koji je u vrijeme rođenja Kaštelana i Miličevića mogao zahvaćati i rodnu im Ostrvicu. Vidi: IVANIŠEVIĆ, Frano, Poljica – narodni život i običaji, Split, 1987., 64-68; Točno podrijetlo većine svećenika-pisara nalazi se u bilješkama teksta testamenata.*

⁴⁵ ZORANIĆ, Petar, Planine, preveo Marko Grčić, Zagreb, 1988., 6. *Latinski=talijanski.*

⁴⁶ BARAKOVIĆ, Juraj, Vila Slovinka, Stari pisci hrvatski XVII., Zagreb, 1889., 12.

⁴⁷ MENDRAS, 1986., 151, 207, 208.

tendencija prema usvajanju talijanskog gospodarskoga i modnoga leksika. A njega je neizravno nametalo „globalno“ društvo – u ovom slučaju monopolistička metropola Venecija.⁴⁸ O tome svjedoče i Rehina oštroumna zapažanja da je uporaba talijanizama izravno vezana s vrstom zanimanja, pa trgovci i plemstvo općenito zbog svojih veza dolaze pod utjecaj talijanskog jezika i kulture.⁴⁹ Vidimo to na primjeru popisa udavačina miraza: *rečine, vera, tremanat*, odjeće: *kamižola*, tkanine: *pan*, zabilježenoga u 19. st.⁵⁰ Potvrđuje se teza da je i prihvaćanjem vanjske odjeće ostvaren utjecaj vanjskog svijeta na zatvoreno seljačko društvo.⁵¹ Sjetimo se samo Grabovčevih i Lovrićevih redaka o odjeći!⁵² Valja istaknuti da su njih dvojica došli iz primorskog zaleđa – sredine koja je bila još konzervativnija i čija je odbojnost prema vanjskim utjecajima ostala nesmanjena i u sljedećem razdoblju, o čemu svjedoče Fortis i sedamdesetak godina kasnije Englez Paton.⁵³ Upadljiva je diferenciranost utjecaja s obzirom na geografski smještaj, što bilježe i mnogi drugi stranci.⁵⁴ Ipak, kako je većina pučanstva Poljica i Kaštela ostala težačka, doticaj s talijanskim jezikom ostao je na znatno nižoj razini od onoga u gradovima.

Što se tiče turcizama, ili točnije osmanlizama, situacija je bila donekle slična. Iako je na prostoru Osmanlijske Carevine između običnog puka, s jedne strane i vladajućih begova, aga te islamskoga gradskog stanovništva, s druge strane, bio ne samo staleški nego i vjerski procjep, orijentalni rječnik ostvario je prodor u hrvatski leksik u sličnoj mjeri kao i talijanski uz more. Tako se Margitić godine 1701. u uvodu »Ispovidi« žali, da ... *kada mi u Bosni govorimo, mnoge turske riči mećemo i miešamo ...*⁵⁵ Kako je poznato da je tijekom, a i poslije Bečkog rata došlo do velikih migracija katoličkog pučanstva iz jugozapadne Bosne i zapadne Hercegovine na područje zaleđa Trogira i Splita, prenesen je takav usvojeni leksik i na to područje. Može se postaviti pitanje koliko su turcizmi tijekom 16. i 17. stoljeća, a prije velikih seoba, bili prihvaćeni od strane relativno malobrojnog starosjedilačkog stanovništva Zagore, kao i stanovništva Poljica i Kaštela, u kojima se migracije manje osjetile. Naime već u Marulića nalazimo turcizme, primjerice: *bedevija, dolama, subaša, vezir, sinžir, sultan*.⁵⁶ Nezaobilazni Reha i ovdje je točno locirao izvorište, istaknuvši kako

⁴⁸ MENDRAS, 1986., 124, 140.

⁴⁹ MOROVIĆ, 1974., 240, 241; OMAŠIĆ, 1986., 352, 353.

⁵⁰ KOLUDROVIĆ, Aida, Nekoliko isprava o mirazu iz Kaštel-Gomilice, *Anali Historijskog instituta u Dubrovniku* 2, Dubrovnik, 1953., 289-291, 293, 294, 301.

⁵¹ MENDRAS, 1986., 141.

⁵² GRABOVAC, Filip, Cvit razgovora naroda i jezika iliričkoga aliti rvackoga, Zagreb, 1951., 8, 9, 212, 213, Prilog iza stranice 281; LOVRIC, Ivan, Bilješke o putu po Dalmaciji opata Alberta Fortisa, preveo Mihovil Kombol, Zagreb, 1948., 95-98.

⁵³ PATON, A. A., Highlands and Islands of the Adriatic, Vol. II., London, 1849., 10; *Navodi rugalicu „lazmani rastrixem perkna“*; FORTIS, Alberto, Put po Dalmaciji, preveo Mate Maras, Zagreb, 1984., 37; *On navodi uvredu „lacmanska viro“*.

⁵⁴ NOVAK, 1959., 22., 74.; MOROVIĆ, 1974., 241. - ... Generalmente essa è più corrotta nelle isole, e sul littorale del continente. (...) Gli abitanti del montano generalmente la parlano meglio, che quei delle marine.; *Koliko se ove bilješke mogu smatrati uopćavanjima? Naime, imamo podatak iz 1811. s Raba od putopisca E. F. Germara koji navodi da nije mogao naći nekoga koji bi poznavao talijanski. Vidi u:* PEDERIN, Ivan, Njemački putopisi po Dalmaciji, Split, 1989., 49.

⁵⁵ CVIMARK, 1976., 6.

⁵⁶ KUŽIĆ, 1997., 63-167, 317-319; MARULIĆ, Marko, Molitva suprotiva Turkom, u: Versi harvacki, Split, 1979., 167, 174.; Judita, Split, 1988., 117, 125, 126, 128; *Vidi u:* ŠKALJIĆ, Abdulah, Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku, Sarajevo, 1989., 128, 222, 572, 574, 641.

su zbog trgovačkih veza preuzeti u govorni jezik i neki turcizmi, a tragovi trgovine mogu se pratiti još od 16. i 17. st. Izvanredno ilustrativni u tom su smislu radovi D. Božić-Bužančić.⁵⁷

Kad pogledamo tuđice u našim testamentima vidimo da ih prema primjeni možemo svrstati u četiri skupine. To su: vjersko nazivlje, pravno nazivlje, kulturno nazivlje i gospodarsko nazivlje. Sasvim je razumljiva uvjetovanost i međusobna povezanost vjerskih i pravnih termina s obzirom da se radi o testamentima. Iako je izobrazbom svećenstva velikim dijelom primljen hrvatski leksik vjerskog nazivlja, ipak su redovito rabljeni talijanizmi: *kurat* ili *parok*. Tu su nadalje latinizmi: *ered*, *legat*, *testatur/ica* i slično, vezano za pravo, što ukazuje na duboki utjecaj lokalnog prava temeljenog na latinski pisanom Trogirskom statutu.⁵⁸ Međutim daleko su indikativnije tuđice potekle iz kulturnih utjecaja, kao npr. dijelovi odjeće i nakita, imena mjeseci, te gospodarskih utjecaja, kao što je termin *meiuramenat*. Tu pripadaju i titule, a posebno nazivi novca koje ovdje nisam posebno naveo. Najveći kuriozitet izaziva datiranje, u kojemu susrećemo isključivost uporabe talijanskih imena mjeseci, za razliku od hrvatskih imena dana. Paralela tome je u području prava, gdje je s jedne strane hrvatski termin *svidok* (i izvedenice), a s druge talijanski termina *ered* (i izvedenice).⁵⁹ Dakle, odnos broja vjerskih i pravnih tuđica prema onima iz gospodarskoga i kulturnog segmenta svakodnevnoga života iznosi: 196 – 80 ili u postotku 75,1% - 24,9%. Brojčani i postotni razmjeri uporabe tuđica prema ukupnom fondu riječi navedeni su u tablici:

RIJEČI U OPORUKAMA	HRVATSKE	TUĐICE	
		TAL./LAT.	TURCIZMI
6590	6314	261	15
100,00%	95,81%	3,96%	0,23%

Čestotni rječnik talijanizama: ⁶⁰

Riječi su razvrstane po skupinama, unutar kojih su poredane abecednim redom, a brojke označavaju koliko se puta neka riječ nalazi u tekstovima.

VJERSKI	PRAVNI	KULTURNI	GOSPODARSKI
capitul - 1	ered – 13	agust - 1	fabrika (b) - 1
cappellan, chappellan, kapelan, kapelan (b) – 11	ereditad – 1	alfir – 2	miglioramenat, meiuramenat – 6
çematorij, çimatorij – 2	kančelarija (b), kanççelarija, kancelarija – 5	ažula – 1	vрут – 2

⁵⁷ BOŽIĆ-BUŽANČIĆ, Danica, Interijer kuće u Splitu u 17. vijeku, *Izdanje Historijskog arhiva u Splitu 5.*, Split, 1965., 115., 134. – Vn chilim ..., 136., 137. – (1692.) ... Una Dolama, ... Una Gecerma, ... Due imbrichi ...; MOROVIĆ, 1974., 240., 241.; OMAŠIĆ, 1986., 158., 262.

⁵⁸ *Pojavljaju se i hrvatski ekvivalenti: nareditelj i (naj)posljednja naredba.*

⁵⁹ *Npr.: jaspre, libre, cekine i sl. Pripadnost nekih riječi određenoj skupini može biti nesigurna, npr.: çimatorij, meiuramenat. Druga obilježja utjecaja talijanskog jezika ovdje ne spominjem, nego ih ostavljam za drugi rad.*

⁶⁰ BOERIO, Giuseppe, *Dizionario del dialetto veneziano*, Venezia, 1856.; *Možda bi bilo zgodnije rabiti termin venecijanizam. Riječi popraćene oznakom (b) potječu iz tekstova pisanih bosanicom. Prijevod riječi nalazi se uz riječ u kontekstu oporuke.*

indicione, indiciun - 9	komesarii – 1	barilo – 2
kurat (b), kurat, curat, - 18	legat, leghat, l. – 30	botun (b), botun, bottun - 4
kuratija – 1	pritudit (b), prituditi - 3	dota (b), dota - 9
ospidal, osspidal, ospiddal, ošpidal (b) - 15	prokaratur, prokurator – 4	februar – 1
parok, parroko – 4	signor – 1	genar – 1
parokianski – 2	tastatur, testator, testatur, tesstator, tesstatur – 18	gugnio – 1
rozarij – 1	testamenat, tastamenat – 50	kamixola – 3
vicekurat – 1	testaturicza, testaturiza – 8	konat – 2
viceparok, viceparoko - 6		kuntenat – 1
vikarji – 1		luj – 3
		maj – 2
		maraç – 2
		messtar – 1
		miri (b), miri – 4
		nadotat – 1
		novembar – 2
		oblighati – 1
		(otto)mbar – 2
		pan – 1
		princip – 1
		rechine, reține – 2
		rezeuda – 1
		roba – 1
		setembar – 1
		skula – 1
		vera – 2
UKUPNO VJERSKI I PRAVNI	196	75,1%
UKUPNO KULTURNI I GOSPODARSKI	65	24,9%
UKUPNO	261	100%

Čestotni rječnik turcizama:⁶¹

KULTURNI	
	arssin – 1
	baska – 1
	divan-kabaniza – 2
	dolama – 2
	inad – 2
	jačerima (b), giacerma – 2
	kalpak – 2
	morast – 1
	sarčiti – 1
	zulum – 1
	UKUPNO: 15

GRAFIJSKI SUSTAV PALATALNIH GLASOVA⁶²

Još od vremena rukopisnih latiničkih tekstova, a osobito od prve hrvatske latiničke inkunabule, »Lekcionara« Bernardina Splićanina, protezao se problem grafijskog sustava hrvatskog jezika.⁶³ Tako fra Ivan Bandulavić 1613. u »Piscitolama« ističe kako je ... *ne samo trudno, da vele mučno, latinskimi slovni naše domaće slovinske riči uprav pisati, i jedro izgovarati ...*, a pridružuje mu se i fra Toma Babić 1736. u spomenuto »Cvytu« jadajući se ... *kako je mučno pisati latinskimi slovi hrvatske knjige ... pa se opravdava da ... slagari ne razumiju jezika, a ja nisam mogao ondi svedjerno stati... .* I biskup Kačić objašnjava čitanje pojedinih slova te se obraća ... *spomeniſſe, moj prigliubni Scioce, daſſu ovve moje Knigghe utyſctene od gliudih, koji nerazume naſc slovinski jezik ...*⁶⁴ Naposljetku spomenimo da o problemu neujednačene grafije govori i Reha.⁶⁵ Bandulavićeve, Kačićeve i Babićeve riječi valja uzeti krajnje ozbiljno, jer je za osobe koje su primarnu pismenost stekle na glagoljici i bosanici, a to su bili velikom većinom poljički svećenici i dobrim dijelom franjevci, taj problem bio osobito velik. Razumljivo je stoga da se posezalo u

⁶¹ ŠKALJIĆ, 1989.; *Riječi popraćene oznakom (b) potječu iz tekstova pisanih bosanicom. Tumačenja su u sklopu teksta.*

⁶² *Svakako da se slažem s Gluhakovom primjedbom da se najveća pozornost davala i daje pisanju palatalnih glasova, ali to je i bilo normalno očekivati s obzirom na problematičnost tih glasova u odnosu na fond latiničkih slova koji su bili piscu na raspolaganju. Vidi: GLUHAK, Alemko, Misli o nekim pravopisnim temama iz hrvatske jezične povijesti, Riječ 2, Rijeka, 1996., 33; MOGUŠ, Milan, Povijesni pregled hrvatskoga književnoga jezika, BROZOVIĆ, Dalibor, Fonologija hrvatskoga književnoga jezika; u: Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika – nacrti za gramatiku, Zagreb, 1991., 33, 393; Gluhakovu sugestiju o nužnosti analize sastavljenog pisanja naglasnih cjelina ostavit ćemo za budući rad temeljen na navedenim testamentima.*

⁶³ MOGUŠ, 1991., 24, 25; Lekcionarij ..., 1885., VIII; Lekcionar ..., 1991.

⁶⁴ KAČIĆ, 1729., b, b1; ZLATOVIĆ, 1888., 293; Hrvatski biografski leksikon 1, Zagreb, 1983., 415.

⁶⁵ MOROVIĆ, 1974., 241. - ...Perchè nello scrivere il Slavo-Dalmato la maggior parte fa uso di caratteri latini, che affatto forastieri alla lingua Slava, ed ineti perciò ad esprimere il vero tuono delle Slave parole. Quindi si osserva una grande incertezza e varietà nell' ortografia Slavo-Dalmata tutte le volte, che gli scrittori vollero vestire le parole Slave coi caratteri latini.

slaganju dvoslova, troslova i četveroslova, stvaranju izvedenih slova i uporabi »slobodnih« latiničkih slova (grafema s drugačijom primjenom u latinskom jeziku), a tu je nedvojben utjecaj odigrala talijanska grafija. S druge strane, osim još predtiskarskoga izvedenog slova **Ç**, gotovo bez odjeka ostali su pokušaji uvođenja monografema s dijakritičnim znacima.⁶⁶ Dakle, talijanska grafija najviše se osjećala u udžbenicima korištenima tijekom školovanja te u liturgijskim i teološkim priručnicima. Pritom valja shvatiti jakost inercije primjene istog višeslova za isti glas unatoč različitosti jezika, osobito s obzirom na činjenicu pomanjkanja općeprihvaćenoga ortografskog autoriteta koji bi nametnuo rješenje između mnoštva postojećih (pod)varijanata grafemâ za pojedine foneme. Što se tiče poljičke varijante bosanice, palatali /LJ/ i /NJ/ pisani su bosaničkim slovima u poretku JL, odnosno JN, tj. slovo »jat« bilo je ispred dotičnog suglasnika.⁶⁷ To je uostalom vidljivo u mnoštvu poljičkih isprava, npr.: iz 1565., 1586., 1623., 1705., 1750., 1783., 1805.-1806.⁶⁸ Pogledajmo sada grafeme koje su rabili pisari oporuka:

1. /Č/ = ç-3,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17; çç-3,5,6,10,12,13,15,17; c-4; cc-4; ch-15
2. /Ć/ = ç-11,15; c-4; ch-3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17 (*chi-ći, chia-ća, chie-će, chiu-ću*); tj-5,7,8,11
3. /Đ/ = ch-14,16; dg-8,9; dj-5,6,7; g-3,4,5,6,7,10,12,13,14,15,17 (*gia-đa, ge-đe, gie-đe, giu-đu, gu-đu*); ghie-9; jd-3,5,6,7
4. /LJ/ = gl-3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17 (*gli-lji, gla/glia-lja, glie-lje, glio-ljo, gliu-lju*); jl-7
5. /NJ/ = gn-3,4,5,6,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17 (*gne-nje, gni-nji, gnu/gniu-nju*); jn-7,8; ng-8,9; nj-5,6,7,8
6. /Š/ = ?-6,9,10,11,12,13,17; ?c-6; ?s-9,15; ss-3,5,6,7,9,11,14,15,16; sc-3,5,6,16; s-3,4,8,9,10,12,13; sie-7
7. /Ž/ = x-3,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17; s-11,15; z-4

Vidimo da je gotovo opću prihvaćenost uživao grafem u obliku izvedenog slova **Ç** jer ga rabi 6 pisara u 14 oporuka. Postoji i varijanta izvedenog dvoslova **ÇÇ**. Specifičnost mu je da je kao slovo osim za fonem /Ć/, uporabljen i za fonem /Č/. U jednakoj mjeri bio je prihvaćen i grafem u obliku dvoslova **CH** za fonem /Č/ - rabi ga 7 pisara u 15 oporuka, ali i on ima specifičnost uporabe za foneme /Č/ i /Đ/. Za fonem /Đ/ mnogo prihvaćeniji je bio dvoslov **GI** i temeljno slovo **G** - nalazimo ga kod 7 pisara u 11 oporuka. Slično je i u slučaju fonema /LJ/ i njegovog dvoslova **GL** - 7 pisara u 15 oporuka. Nadalje, fonem /NJ/ je prihvaćen kao dvoslov **GN** - 7 pisara u 14 oporuka. U slučaju fonema /Š/ nailazimo na nešto manju prihvaćenost **Š**, tzv. »**đugog**« **S** u odnosu prema dvoslovu **SS** - 4 pisara u 7, i 6 u 9 testamenata, a što je karakteristično kod istih autora. Na kraju, u 14 testamenata napisanih od 7 pisara potvrđuje se opća prihvaćenost temeljnog slova **X** za fonem /Ž/.

⁶⁶ MOGUŠ, 1991., 33, 36, 39; BROZOVIĆ, Dalibor, Godina pravopisa, *Republika LVII/11-12*, Zagreb, 2001., 209.

⁶⁷ MOŠIN, 1952., 180; ZELIĆ-BUČAN, 1968, 145; *Vidi također*: MOGUŠ, 1991., 25.

⁶⁸ ZELIĆ-BUČAN, 1960., 53, 54, 56-66; BRKOVIĆ, Milko, Nekoliko poljičkih dokumenata pisanih u selu Truše (XVI.-XVIII. st.), *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru 45*, Zadar, 2003., 202-204, 208.

Iznimno je zanimljivo pisanje palatala /Č/, /Ð/ i /NJ/ kod don Marka Perkovića (test. 5 i 6) i don Petra Kaštelana (test. 7 i 8). Oni za njih rabe dvoslove **TJ**, **DJ** i **NJ**. Kod obojice dosljednost u pisanju nije provedena do kraja, što bismo mogli povezivati s njihovim poljičkim porijeklom, kao i sa školovanjem u glagoljaškom sjemeništu u Priku. Na tu nas pomisao navodi istodobno pojavljivanje dvoslova **JL**, **JN**, kao i **JD** za fonem /Ð/ u njihovim tekstovima, što je već spomenuta značajka poljičke bosanice. Međutim, ne smijemo zanemariti ni mogućnost da su pisanje dvoslova **TJ**, **DJ** i **NJ** poprimili iz vjerske literature. Primjeri koji govore tome u prilog su sljedeći: Dražićevo »Proslavgljenje S. Dujma, parvoga archibiskupa solinskoga braniteglja Splieta Grada ...« iz 1706., Kačićevo »Boggoslovje dilloredno«⁶⁹, »Predike od svetkovina doscascstja Issukarstova *Sloxene*, i na *svitloft date* po otczu fra Josippu Banovczu, Pripovidaoczu, Reda S. O. Francescka od obsluxenja, Provincie prisvetoga Odkupiteglja; prikazane *Priřvitlome*, i *pripořctovanome Gořpodinu Gořpodinu* Ivanu Garainu« izdane u Veneciji 1759. godine, spomenuti Dalla Costin »Zakon czarkovnik« iz 1778., te tri djela fra Petra Kneževića.⁷⁰ Na ovome mjestu može se samo pretpostaviti da su ova dva svećenika čitala te knjige, ali valja spomenuti da su tri bile posvećene popovima glagoljašima, što u okolnostima onodobne intencije poboljšanja svećeničke naobrazbe pojačava našu pretpostavku.⁷¹ Dakle, u ovim knjigama susrećemo, iako nedosljedno, uporabu troslova i dvoslova **GLJ** i **GNJ** te **LJ** i **NJ** za palatala /LJ/ i /NJ/. Osim toga, naslućuje se i utjecaj pri (također nedosljednom) pisanju /Č/ kao **TJ**, i /Ð/ kao **DJ**.⁷² Nadalje, u Kačića, u Banovčevom »Blagosovu« i »Predikama« te u Kneževića primjećujemo tri vrste slova za fonem /S/: **S**, **Š**, **Š**.⁷³ Pri formiranju troslova i dvoslova za palatal /Š/ rabljena su ista slova, a istovjetan slučaj nalazimo u pisanju don Marka Perkovića. Međutim, ove, svakako netalijanske troslove i osobito dvoslove **DJ**, **LJ**, **NJ**, **TJ** vrlo rijetko nalazimo u drugim nabožnim i popularnim djelima. Oni redom rabe talijanske dvoslove i troslove, primjerice: Babićev »Cvyt razllika mirisa duhovnoga« (1726., 1736., 1759.), Bandulavićeve »Pisciole, i Evanghielya Priko űuega Godiřta novo istomacena po raslogu Missala duora rimskoga od űueih pomagnkanyih Koliko moguchie bieřce (...) *I s' Tabulom*, u *Koyoiře cini miena Mieřřeza*« (izdanje 1739.), »Pravi nacin za dovesti dusce virni na xivot vićgni (...) Otacz F.

⁶⁹ KAČIĆ, 1729., b – prignutja, b2 – xivgljenje, 84. – poroghienja, 527. – Vanghielje; OSTOJIĆ, 1975., 289; *Tu možemo pribrojiti i* »Dvostruku rvckovet (...) za koriřt spagenja ...; prořchienje od griha izprositi...« *don Frane Parčića iz 1702.*, »Nauk karřtjanřki (...) *Sloxen Po Pripořctovanomu Gořpodinu* D. Hierolimu Bonacichju (...) Naučiteglju od Bogořlova i mudroznanja ...« iz 1743.. *Interesantan detalj je da su gotovo sve te knjige tiskane u tiskari obitelji Occhi. Vidi također: www.mahazu/hazu.hr/~vea/WEBHH/knjizstart*

⁷⁰ DALLA COSTA, 1778., I., 196, – provodjenja, II., 19. – prikazanja, 125. – igranju; BEZINA, 1994., 57, 59.

⁷¹ VUČEMILO, 1972., 160.; *Tu možemo pribrojiti i*: »Pripovidagnie nauka karřtjanskoga Sloxeno, i u razlikaa govoregnja razdiglieno po O. F. Jerolimu Filippovichiu iz Ramee Sctioczu Jubilatomu Reda S. O. Francescka Obsluxenja. Kgnighe parvee svarhu virree, i uffagna ...« (1750.). *Vidi*: Hrvatski biografski leksikon 4, Zagreb, 1998., 233, 234.

⁷² DALLA COSTA, 1778., I, 46, – prikupgljenu, II., 19. – sluxiteglja, 124. – zdravglje; VUČEMILO, 1972., 96, 97, Sl. 7, 8, 9, 10; Hrvatski biografski leksikon 1, Zagreb, 1983., 425.

⁷³ Podcrtano S upotrebljavam jer mi nije bilo na raspolaganju izvorno slovo koje izgleda kao J zaokrenuto za 180° (I); BANOVAČ, Josip, Blagosov od poglia, Ancona, 1767., 5.; *Uvidom u Fortisov* »*Viaggio in Dalmazia*« tiskan u Veneciji u tiskari Milocco 1774. dolazimo do saznanja da su rabljena također tri slova S. *Vidi u*: FORTIS Alberto, *Viaggio in Dalmazia* (pretisak), Sagners slavistische Sammlung, Band 2, München-Sarajevo, 1974.

Stipan Badrich iz Darnišća (...) *Z' Dopuſctegniem Stareſcina*« (1746.), »Izpitania svaru sveti redova, i sakramenata, u obchinu *Izvagiena iz Viſce K'gnigha od Fra Mije Draghichievicha* (...) od Provincie Prigvetogh odkupitegla« (1779.), pjesma »Esortazione amorosa« (1729.) - „... Odliepa miſta iz Kaſtela/ Gnega stuju Mletačka Vlaſtela/ (...) Koſſe briu, a Peruke diju, Kalpak svyu, a klobuke vvy/ (...) Odbačiſce Ploççe i Kamegnie/ (...) Jersse tako gnima çini dika. /Jos govore slidit onni dachie ...“ i »Czuijt razgouora, Naroda, i Jezika Illiričkoga, alliti Aruackoga, bj Sabrano, i ſaſtavno u dua dila. Parui od različiti stuarij duhouni. Drughi od iz Kazagna Uladagna, Kragla, i Kragleſtua, i različita Zabilixegna Suiita Viikoua, Jezika i Narodah. Po Oczu F. Filipu Grabouczu Sctio: i Prip: Reda Male Brat: Obsluxitegla S. O. F. Arcibiskupata Splitskoga, ...« (1747.), i svakako Margitić (1766.) i »Razgovor ugodni naroda slovinskoga U komuſe ukazuje početak, i svarha Kraglia Slovinski, koji punno vikova vladaſce ſvim Slovinskim darxavam, ſrazilicitim piſmam od Kraglia, Bana, i Slovinski Vitezova *izvagen iz različiti Kgniga, i sloxen u Jezik Slovinski* po fra Andrii Cacichiu iz Briista, Stiocz Jubilatomu Reda male Bratje S. Frane ...«.⁷⁴

Gledano po osobnim značajkama, od svih najviše odstupa don Grgo Gale za kojeg bismo mogli kazati da jednim dijelom rabi grafeme svojstvene Kačićevom »Boggoslovju«, što je osobito vidljivo kod fonema /Č/, /Ć/ i /Đ/. On čak ne upotrebljava od svih prihvaćeni dvoslov **CH**, izvedeno slovo **Ç** i temeljno slovo **X**, a što je zanimljivo, takav način pisanja najbliži je (nedosljednom) Bernardinovu »Lekcionaru«.⁷⁵ Donekle ga u odstupanjima prati fra Frane Maršić, i to za foneme /Č/, /Ć/ i /Ž/, za koje primjenjuje **CH**, **Ç** i **S** – međutim to su prije lapsusi, sudeći po tome da se radi o izoliranim slučajevima. Don Mate Miličević pak rabi **CH** za fonem /Đ/. U oporuci br. 9. što ju je napisao don Jakov Pletikosić nalazimo specifičan troslov **GHI** za fonem /Đ/, što je jedinstven slučaj i možemo ga povezati s načinom grafije u »Boggoslovju« i u izdanju Bandulavićevih »Pisctola« iz 1739. godine (vidi gore!).

Oporuke donosim *in extenso*. One koji su pisani latinicom donosim u izvornoj grafiji, a bosaničke transliteriram u suvremenu latinicu prema izvornom redosljedu pisanja, s vlastitom interpunkcijom i naznačenim rastavljanjem te sastavljanjem riječi:⁷⁶

⁷⁴ Hrvatski biografski leksikon 1, Zagreb, 1983., 302, 339, 416; Filip Grabovac, Stari pisci hrvatski XXX, priredio Tomo Matić, Zagreb, 1951., 8, slika iza str. 20, 280; BEZINA, 1994., 67. *Vidi također:* www.mahazu/hazu.hr/~vea/WEBHH/knjizstart

⁷⁵ KAČIĆ, 1729., b1 – prilicne, 84 – načinom, 85. - pocceti; Lekcionar, 1991., (15); *U Kačićevom djelu nema dosljednosti u uporabi grafema za fonem /Č/.*

⁷⁶ *Interpunkcije gotovo da ne postoje, pa sam ih upotpunio radi lakšeg razumijevanja. Riječi koje su napisane spojeno, radi istog odvojio sam kosom crtom. Pisarske lapsuse nadodao sam unutar uglatih zagrada. Ligature su nadopunjene unutar oblih zagrada. Vidi o istim problemima u transliteriranju bosančice u: ZELIĆ-BUĆAN, 1960., 42.*

1. (sl. 1) ⁷⁷

27. studenog 1788.

Slava Bogu Amen.

Na 27. novembra g(odišć?)a G(ospodino)va na 1788., dan od četvrtka.

Učijnen od/mene don Mate Perića,⁷⁸ kapelana od ovoga sela Lukšića, nenaodeći/se gospodin kurat⁷⁹. I/ovo pri[d]vidoci niže pisanim koi/sam da pod/zakletvu da/imadu mučati.

Di naodeći/se u/postejli, nemoćan u/tilu, u/svojoj vlastitoj kući, Lovre Biočina sin Stipanov, dali⁸⁰ zdrav u/pameti, u godišćin 43, spomijnući/se riči Evanđejla: Budite pripravni – i/da/nije stvar stanovitija od/smrti i/nestanovitija od ure jne, reče da/će učiniti svoj testamenat i naredit od/svoji stvari s/ovom najzadnjom jnegovom vojлом i/naređejnem koje oće da ma imati jakost kako da/je učijnen u/naj-očitnom zakonitom načinu.

Na/prvo misto priporučujem dušu svoju svomu Stvoritelju i/blazenoj divici Mariji, svojoj odvitnici i/svevu dvoru nebeskomu, a/tilo majci zemjli.

Suviše ostavljam deset soldina⁸¹ f[a]brici⁸² od/mira trogirski, a/deset ošpidalu S. Duva, kako zakoni istoga grada zapovidaju⁸³.

Suviše oće i/naređuje da vas jnegov dil koi ima i/pritendi⁸⁴ od/svoga oca ostavjla svomu sinovcu Mati, sinu moga brata rođenoga Bože, i/da/mu/se spomijne kako bude moga od jnegove duše. I/zapovida da/jnegovu ženu Mandu istiti Mate ima uzdržati ko svoju mater rođenu,

⁷⁷ DAZd, ATO, k. 63, sv. LVIII/1, l. 202rv

⁷⁸ Njega Bego ne navodi u popisu glagoljaša. Vidi: BEGO, 1999. Međutim, Perića nalazimo u popisu od 121 glagoljaška svećenika Splitske nadbiskupije iz 1787. godine. Navodi se kao Matij Perić, bez naznake podrijetla ili mjesta župnikovanja ili kapelanstva. Vidi: JELIĆ, 1906., 84.

⁷⁹ Curato=župnik. Vidi: DEANOVIĆ-JERNEJ, Talijansko-hrvatski rječnik, Zagreb, 1993.

⁸⁰ dali=ali. Ovu riječ u istom značenju susrećemo u Konstituciji nadbiskupa Ponzonija iz 1620. i »Boggoslovju dillorednom« biskupa Kačića. Vidi: KACIĆ, 1729., b, 487., 529.; MOŠIN, 1952., 189.

⁸¹ Soldo ili soldin je dvadeseti dio libre. Vidi: OMAŠIĆ, 1986., 406.

⁸² Fàbrica=zidanje, podizanje građevine. Vidi: BOERIO, 1856., 257.

⁸³ Statut grada Trogira, 1988., 291.

⁸⁴ Pretendèr=težiti nečemu, postavljati pravo na nešto. Vidi: BOERIO, 1856., 533.

*a/malu ćer Jelu, nejaku da uzdrži ko svoju sestru rođenu.
Suviše naređuje da/ako b-uđe živa i/ako/je nađe jnezina srića,
to/jest da/se uda, da nejma pretendit nikakva dila od istoga
Mate gori rečenoga, nego da/joj ima dati pedeset groša⁸⁵ u/do-
tu⁸⁶ oli za/dotu. Ako/joj što/više da, de/to/je jnegova dobra
vojla.*

*I/ovo reče da/je jnegov testamenat koga od/mene prištiven
rič po/rič bi u/svakom dilu od istoga odreditejla potvr-
đen razumeći da/ima stati zapečaćen i/u/mučajnu doklen
god bude u/životu i/odma kako bude slidit jnegova smr-
t, razumi i/oće da/ima biti odnesen u/kančelariju⁸⁷ trogir-
sku da/neka u/svako vrime bude imati svoje podpuno i-
spujnejne, razčijnajući zato svaki drugi tastamenat.*

*Jah don Mate Perić, kapelan kako zgora pisa virno ovi tes-
tamenat pri[d] svidocim, to jest, prid Božom Šimerom,
i/prid Mijom Burića, koji na/to biše prizvani.*

2.⁸⁸

xx. xx 1791.

.... 1791.

*Učijne[n] u/kući Petra Stude p. Mije, u
od mene podpi... prid Barom Vuletinim
rečeni Lukin i prid Antom, sino[m] Iva..*

...

*Ja Petar Stude naodeći/se nemoćan
u/tilu, a/zdrav u/razumu činim moju najpos-
lidjnu naredbu ...*

e od ...

...

*Ost[a]vjlam mom bratu Ivanu botune
od srebra koi/su na mojoj jačerimi.*

Ostavjlam momu bratu Vicku ...

⁸⁵ Vrsta novca. Vrijednost mu je bila 24. dio mletačkog cekina. Vidi: BOERIO, 1856., 319.

⁸⁶ *Dota*=miraz, imovina mlade pri vjenčanju. Vidi: BOERIO, 1856., 246.

⁸⁷ *Cancelaria*=ured. Vidi: BOERIO, 1856., 127.

⁸⁸ DAZd, ATO, k. 63, sv. LVIII/2, l. 133rv; *Velik dio ovog testamenta je nečitak zbog izbljedenosti.*

i/na/jnima ... od srebra.

Ostavjlam momu bratu Tomi .e.e.u

...

Ostala moja dobra ostavjlam moemu

bratu Pavi i/jnegovo[j] dici ...

što/su/me slušali ...

mene vidili ...

.r..

*Svidok Bare Vuletin i/neumiću pisati čin-
im +.*

*Svidok Anton ... sin Ivanov i/neu(miju)ći pisat-
i činim +.*

...

Jah d(on) Gargo Gale...⁸⁹

kura[t] od Novog.

3.⁹⁰

2. kolovoza 1792.

*Godischia G(ospodi)nova u/selu Nehaju od kuratije⁹¹ Sta-
Stafilichia. Na 2 agusta 1792., u kuchi Osibba*

Creskoua, rečenoga Pere, a prid suidocima, a to alfirom⁹²

Stippanom Dobrichiem, Matom Jurasom i Stippanom

*Petrinouim, sua tri od ouoga sela Stafilichia budu-
chi zuani i moglienih.*

*Osib Crescov rečeni Pera nahodechi/se po milosti Boxijom u/suoiom
postegli tesko razboglien u xiuotu svoga tila, dali, fala Bogu, zdra-
u i/razborit u pameti, gouorechi suojim jezikom. Neznajuchi
ostajeli/mu jos vrimenta nah/ouomu suitu za/xiuiti, zato pota-
knut od spaseгна dusse suoie, i/za učiniti koliko uechie more za pri-
priprauiti/se kako/se pristoji na/priminuchie i prosaschie od/ouoga
na/bogli suit. Spomignuchi/se od/oni ričči, kojeno/su rečene po
usta proroka, gouorechi: Naredi kuchiu tuoju jere/chies ti um-
riti i uisse ne/xiues.⁹³ Tako i on , za da po/gnigouoj smarti budu*

⁸⁹ Grgo Gale bio je rodom iz Klisa. Spominje se kao pristaša francuske revolucije u vrijeme pada Mletačke Republike. Vidi: OSTOJIĆ, 1975., 319.; BEGO, 1999., 40.

⁹⁰ DAZd, ATO, k. 63, sv. LVIII/2, l. 127rv

⁹¹ Župa.

⁹² *Alfiere*=zastavnik. Vidi: DEANOVIĆ-JERNEJ, 1993.

⁹³ Izvorno potcrtano isprekidanom crtom.

suaka mirna, niti/se nagie kojega inada⁹⁴, ali praude megiu gnevom xenom Iuanizom i sinom Viskom, nego/jim priporučuje stra Boxiji, mir, sklad, gliubau i posluv po/sue vrimena gnihoua xiuota. Dali po/nesrichi, ako ne/bi mirno xiuli, ter/bi sin Visko, koji za xiuot, oli neposluv materi çinio, naregiuje i on gouorechi, da pridaje naiparuo dussu suoju u/ruke Stvoriteglia suemoguchiega Boga, a/tilo suoje materi zemgli, a ostala sua suoia dobra ostauglia kako slidih.

Ostavglia xeni Iuanizi od gospodarstua bratima Suetoga Duha jednu zemgliu zuanu Na Javorju, drugu zemgliu zuanu Na Xabjaku, od gospodarstva suitloga Capitula trogirskoga, trechiu zemgliu zuana Riçiuiza od gospodarstua g(ospodi)na cneza Antona Cipika, reçenoga Corliana, tako ovu zemgliu na Riçiuizi ostauglia za/dotu, to/jest, ako/li poradi/zulumu⁹⁵ sina suoga Viska otisla na baska,⁹⁶ da/je gospodariza prodati i zaloxiti.

Ostavglia xeni Iuanizi po kuchie i trechie dijo sudi i pokustua, to/jest da suaka uxiua doklen posteno stoji, zemglie po/kuchie, i trechi dijo pokujstua lipo⁹⁷ do/smarti, a posli smarti da suaka ostaje momu sinu Visku.

Ostauglia xeni Iuanizi da s/one zemglie Javorja dade çeteri zechina⁹⁸ za dussu gnegoue matere u pet godina, kako/je bila ona gnemu ostauila, za/da paka on stoga ne/bude criuaz pri[d]/praudom Boxijom, nebuduchi ispunio kako/mu/je bilo naregieno od gnegoua roditeglia, ostauglia da Iuaniza xena izuarsci posli gnegoue smarti, i ono ako/se ne/bi suprotivijo zakon principou.⁹⁹

Ostauglia sua ostala suoja dobra sinu Visku i chierami da o/gniemu radede (sic!) i xivu, a kada chiere srichiu najde, ter/se udadu posteno, da/ji Visko nadota¹⁰⁰ kako smochi bude kuchia, oli kako budu vridni gliudi sudili da/je prauedno, a da one gnega sluscaju, kako suo-

⁹⁴ Prkos, tvrdoglavost u protivljenju, svađa. Vidi: ŠKALJIĆ, 1989., 346.

⁹⁵ Nepravda, nasilje. Vidi: ŠKALJIĆ, 1989., 656.

⁹⁶ Posebno, odvojeno. Vidi: ŠKALJIĆ, 1989., 124.

⁹⁷ lipo=sve

⁹⁸ Zechin=zlatnik. Vidi: BOERIO, 1856., 808.; Vjerojatno se radi o dalmatinskom cekinu. To je bio obračunski novac i vrijedio je 6,4 libre. Vidi: OMAŠIĆ, 1986., 406.

⁹⁹ Prencipe=dužd mletački. Vidi: BOERIO, 1856., 532.

¹⁰⁰ Indotâr, nadotati=opremiti mirazom; vidi: dota. Vidi: BOERIO, 1856., 338.

ga ozca i brata, a on/jim lipo zapouida, kako brat i otacz.

Ostauglia sinu Visku da za gnegouu dussu plachia suaku godinu za/duadeset godina po duadeset misa i ono ako dopusta zakon, reko, ako/bi bilo dopusteno od zakona, da Visko suaku godinu prinese rezeudu¹⁰¹ kuratu je/lli izuarsio, i da isti kurat, koji bude, nastoji da budu izuarscene.

Ostauglia da, ako se bude ko prijauiti poradi duga, da/ga plachiaju sui zajedno toliko sin Visko, toliko xena Iuaniza, niti da imaju poradi toga nijednoga inada.

Ostauglia za mire od grada soldina pet, oli oniko, kako iziskuje zakon ouoga Grada.

Ostauglia po isti nacin za ospida[l], oli za siromaje, suxgne, sice onako, kako ochie zakon. I/ovu suaku on naredi i izgouori suojin ulastitim jezikom, buduchi razborit u pameti i posli nego suaku naredi i ostaui, bi prostiueno prid zgor imenouanim suidicim (sic!) koji neumijuchi pis[a]ti čine suojom rukom crix.

Ja alfir Stipan Dobrich, neumijuch pisat, činim crix +

Ja Mate Jurasou, neumijuchi pisat, činim crix +

Ja Stippan Petrinou, neumijuchi pisat, činim crix +

Ja D(o)n Stippan Galesich,¹⁰² vice-kur-

rat pisa buduchi moglie[n] od

istoga Osibba Creskoua, rečenoga

Pere, prauo u uiru – Adi 2 7bre 1792.

4.¹⁰³

9. listopada 1792.

Na 9 8bra¹⁰⁴ 1792., utorak.

Ucignen u cuchi Pettra Stude q. Mie u selu Nouon, od mene podpisanim curatom, prid Barom Vuletinin — Pettar Studin, sin pok. Mie Studina, buduchi poslao zuatti dua svidoka iz ovoga

¹⁰¹ Najvjerojatnije: **Residuo**=ostatak. Vidi: DEANOVIĆ-JERNEJ, 1993.

¹⁰² Stipan Galešić bio je rodom iz Neorića. Vidi: BEGO, 1999., 40.

¹⁰³ DAZd, ATO, k. 63, sv. LVIII/2, l. 132rv

¹⁰⁴ 8bre=ottobre=listopad

*sella, to jest Novoga, Baru Vuletina,
receni Luchin i Antona, sina Ivan-
na Milanova, prid koim recce da
zeli uccinitti naj-poslidgnu naredbu,
to jest testamenat.*

*1. recce nai-parvo da ostauia za os-
pidal 10 coldini,¹⁰⁵ za mire od/grada
decet coldini, a Grebu Gospodinovu
decet.*

*2. ostaugliam momu bratu Iuannu
bottune od srebra coj/cu na mojoj
jednoi giacermi,¹⁰⁶ i to na gnevovu (sic!)
vogliu da budde gospodar ucinit
sta mu drago.*

*3. ostauglian momu brattu Viscu na-
dasinaze i na gnimam azule¹⁰⁷ od
srebra neac/i¹⁰⁸ uzme on i gnevova
diza za uvike.*

*4. ostauglian momu brattu Tomi ge-
dan zametaz sukna zelenog co-
i/ce na-hodi u/tanzi¹⁰⁹ cada/cam da
cebbi za hagliu da/mi otangaju.
Neka/mu/ga Pave iscupi i dade
neka on scroi cebi hagliu.*

*5. ostaugliam sua moga¹¹⁰ do-
bra toliko cucnia, toliko izvan-
scka, coja/ce pristaju meni od/mo-
ga razloga, momu brattu Pavi
i gne(go)uoi dizi, za onnu gliubau i
za onne trude coja/je vidijaocco-lo¹¹¹*

¹⁰⁵ Pisar oporuke ponegdje slovo S piše kao C.

¹⁰⁶ Vrsta prsluka. Vidi: ŠKALJIĆ, 1989., 247.

¹⁰⁷ Asola=kopča. Vidi: BOERIO, 1856., 46.

¹⁰⁸ neac/i=neka ih

¹⁰⁹ u/tanzi=u tangariji, tj na bojanju u bojadisaonici tkanina.

¹¹⁰ moga=moja

¹¹¹ Pisar slovo K piše na bosanici kao CC.

*mene u moima nemochima, i to
za uviche, molechi/ga da/se s-pomi-
gne od moje duse.
Priminu na 10 8bra.
Ja don Gargo Gale, curat od
Nouoga pica cako/ce slisa od/sgora
recenoga Pettra prid odsgora recenim
suidocim.*

5.¹¹²

12. veljače 1795.

*U Imme Isukarsta Amen. Godista gniegova prisvetog poro-
djenja 1795, ind(izion)e XIII, u dan 12. febrara.
Uççig[n]ien u/sellu Kastellu rečenomu Lussichia u kuchi pribiva-
lista nixe pissanoga testatura, i prid suidocim Gosp(odinom)
Miskom Miceglieulichiem, Gosp(odinom) Antonom Scitinim, i An-
driom Burichia, poznanim, zuanim i moglienim, i od
mene vice-paroka¹¹³ zakletim mučati dokle xive rečeni
zdo¹¹⁴ testatur.
Di s/kipom nahodechi/se, sidechi na stozzu, Mate, sin pokojno-
ga Iuanna Vizulinova od ovoga Kastilla, otesčan od bo-
lesti, dalli zdrav u pameti, u chiuchiegnih,¹¹⁵ u riči i u razu-
mu, koji hotiuchi na-rediti svoje stuari pria nego pojde na
drugi suit, na-u-čen od euangielskoga rečegnia, stojte
priprauni, čini zuati mene nixe pod-pissanoga vice-paroka
i suidoke gori rečene, i čini pissati ui svoj testamenat, i
naj-poslidgniu vogliu i odluku, koju razumi da ima
uagliat s naj-boglim zakonitim od-redjenjem, za da posli
suoje smarti dotechchi imade ne-prioskvargnieno suoje izua-
rsegnie.*

¹¹² DAZd, ATO, k. 63, sv. LVIII/3, l. 230rv

¹¹³ Kapelan.

¹¹⁴ Slovo Z napisano je na bosanici: *Ž. Takav slučaj imamo u Kačićevom »Boggoslovju« gdje je objašnjen razlog uporabe tog slova. Vidi: KAČIĆ, 1729., b1.*

¹¹⁵ Ovo je također jedna od karakterističnih riječi iz »Boggoslovja«. Vidi: KAČIĆ, 1729., b, 554.

*Naj-paruo priporuĉuje dussu suoju priuisokomu suomu
Stuoritegliu, prislaunoj vazda diuizzi Mariji, svetima
suojima od-vitnikom i/suemu duoru nebbeskomu, ostau-
liajuchi tilo opchienoj materi zemgli od koje imade poĉetak.
U imme od legata¹¹⁶ ostauglia soldina deset zidouima od srada (sic!), i
toliko ospidalu Suetoga Duha po zakonih.
U imme od legata ostaugliam sue suoje oĉinstvo suojoj xeni Iuanizz-
zi dokle/je xiua, a po gnieszinoj smarti ĉini suoga ereda¹¹⁷ op-
chienoga, i ostauglia sue suomu sinouzzu Antonu, sinu
pokojnoga Viska, suoga brata i izuan jedne zemglie reĉ(ene).
u Pod-biranju, zuana Toĉilo, koju ostauglia suoima sinouzzi-
ma Matti i Iuanu, sinouima pokojnoga Paula, suoga bra[ta].
A onne dui zemglie od razloga gniegoue parue xene, koja je
od Xerbinovih, da ako budu eredi Xerbinoui hotili imati
reĉene zemglie, da pria plate gniegoue trude s/pinezin¹¹⁸
koje dati imaju reĉenomu sinouzzu Antonu.
Bi upitan, hochie/li ostauiti koju stuar mistima Suetima? Od-
gouori da ostauglia Suetomu Grobu Gospodinouu jedan
talir¹¹⁹.
I ouo reĉĉe, da/je gniegoua naredba naj-poslidgnia, koju on
hochie da bude po gniegouoj smarti u sue obsluxena.
Ja D(o)n Marko Perkouich,¹²⁰ vice-paroko zgora reĉenoga
Kastilla u-pissa oui testamenat, i od mene stiuen i pri-
stiuen riĉ, po riĉ reĉenomu testaturu prid zgora reĉe-
nim suidoczima, bi od gniega potuardien i/na uidjenje ist-
ih suidokov za-peĉatjen.*

6.¹²¹

1. srpnja 1795.

*U Imme Isukarsta Amen. Godi[cta gni[e]gova prisu[e]tog porodjenja
1795, ind(izion)e XIII.,
u dan 1. luja.*

¹¹⁶ *Legato*=zapis zavještaj. Vidi: DEANOVIĆ-JERNEJ, 1993.

¹¹⁷ *(E)rede*=nasljednik prema oporuci. Vidi: BOERIO, 1856., 560

¹¹⁸ *Novac*, rijeĉ potekla iz njemaĉkog jezika.

¹¹⁹ *Talir* je vrsta srebrnog novca. Vrijedio je 11 mletaĉkih libara. Vidi: BOERIO, 1856., 732.

¹²⁰ Vidi: BEGO, 1999., 39.

¹²¹ DAZd, ATO, k. 63, sv. LVIII/3, l. 233rv

*Uççignieno u sellu Kasctella reççenomou Lussichia, u kuchi pribivališta
nixe pissanoga
testatura, prid suidocima gosp(odinom) Antonom Scitinim, Boxom
Scimerinin i Jurom
Rabadanouim, poznanim, zuanim i mogliem i od mene vice-paroka
zakletim
muçati dokle xive zdol reççeni tesstatur.
Di s kipom na-hodechi/se u postegli lexechi naslognien na lakat live ruke
Stipan, sin pokojnoga Iuanna Bioçinoua od ouoga Kaſctilla, oteſçan od
bo-
lesti, dalli zdrav u pameti, u chiuchiegnih, u riçi i u razumu, koji hotiuchi
na-rediti stuari suoje, pria negho pojde na drugih suiit, na-uççen od
Euan-
gielskoga reççenja: stojte priprauni, çini zuati mene nixe pod-pissanogha
vice-paroka i suidoke gori reççene, hotiuchi pissat oui svoj tesctamenat i
naj-poslidgniu vogliu, koju razumi da i-made uagliati s naj-biglim (sic!)
zako-
nitim od-redjenjem, za da posli suoje smarti dotech i-made ne-prios-
kuarnjeno suoje izuarſenje.
Naj-paruo priporuçuje duſcu suoju priuisokomu somu Stuuritegliu,
prislau-
noj uazda diuczi Mariji, suetima suoima od-vitniczima i suemu duoru
nebbeskomu, oſtaugliajuchi tilo opchienioj materi zemgli od koje imade
poçetak.
U imme leghata oſtauglia soldini deset zidovima od Grada i toliko
oſpidalu
Suetogha Duha po zakonih.
U imme leghata oſtauglia ereda od miglioramenat¹²² duiju zemaglia
gniemu oſtauglieni od gniegoua pokojnogha striza Antona, to jest mi-
glioramente od zemglie u Karçi, i od Lussichia gnive, Matu, sina poko-
jnogha Boxe, a suoga unuka, a to za onu sluxbu i u-zdarxanje gnie-
mu uççignieno, a naulastito u gniegouoj nemochi od Anne, matere re-
ççenoga Mate, a da isti Mate do/smarti uzdarxi Matiju gniegouu chier,
a tetu suoju.
Takogier oſtauglia reççenomou Mati, somu unuku, migloramente od
zemglie u Tribixina, a to za namiriti/mu zemgliu, koju prodade te-*

¹²² *Miglioramento*=poboljšanje, boljitak, poboljšica. Vidi: DEANOVIĆ-JERNEJ, 1993.

*sstatu u Ulačina, buduchi doſta gniega na dija. U/imme legata osta-
uglia da plati ono ſto bude dugha.*

*Prikaxuje na ſuitloſt od iſtine ſuojim eredom da kuchia Miaçeu
nije kupgliena od gniegha, dalli od pokojnogha Boxe, gnieghoua ſina
i/za-to priſtoi/ſe ereditad¹²³ od iſte Mati, gni[e]gouu ſinu, kako zakonito-
mu eredu ſuoga otza Boxe, a ſua oſtala ſuoja dobra oſtauglia
u ſkup ſvim ſvojim eredom, za da budu meju gnima podigliena
po zakonu.*

*Bih¹²⁴ upitan, oſtauglia/li koju ſtuar Miſtima Suetima? Od-gouori da
oſta-
uglia Priſuetomu Grobu Goſpodinouu pet gazet.¹²⁵*

*I reçe, da/je ouo gniegovo piſmo naj-poſlidgnie i naj-zadgnia uo-
glia i da ovo imade biti iſpugnieno i izvarſſeno, a ſvako
drugo pria uççignieno da pobije i uniſctaruje, i da ne-ima-
de niedne kripoſti nego ovo ſamo.*

*Ja D(o)n Marko Perkouich, vice-parok zgora reççenoga Ka-
ſctilla upiſſao/ſam oui teſctamenat, i od mene ſctiuien
i priſctiuen, riç po riç teſctaturu, prid zgora r(eç)enim
ſuidocih i na gniovo vidjenje ſ-ghiban i pak zapeç-
çati.*

7.¹²⁶

10. ſvibnja 1798.

*U/ime Iſuſa Amen. Godiſſta gnegova priſvetoga porodjenja 1798., dan
10 maja, indicione parvi, i.*

*Uçijmeno u/Kaſtelu Luſſichia u/kuchi pribivaliſſta nixe piſanoga
teſſtatura, i pri/ſvidoczin meſſtar¹²⁷ Tome Stipanovich, Sti-
pe Savin, Nikola Kovaçevich, poznani (ſic!) zvani i moj-
leni, i od/mene kapelana zakleti muçati dokle
xive teſtator.*

¹²³ (E)redit^r=naſljedſtvo. Vidi: BOERIO, 1856., 560.

¹²⁴ Bih=Bijaſe

¹²⁵ Gazeta je deſeti dio libre. Vidi: OMAŠIĆ, 1986., 406.

¹²⁶ DAZd, ATO, k. 63, ſv. LVIII/3, l. 82rv

¹²⁷ Meſtro=obrnik, tj oſoba koja ſe bavi zanimanjem obrade drva ili metala, ili gradnjom. Vidi: BOERIO, 1856., 414.

Di s/kipom nahodechi/se Jure sin Antona Rejlina od/ovoga Kastila, otesčan bolestju dali zdrav u/pameti, u/chiuchiejni u/riči, i u razumu, koji hotiguchi narediti stvari svoje pria negho pojde na drughi svit, naučen od Evangielskoga rečenja – stojte pripravni – čini zvati mene, nixe podpisanoga kapelana, i svidoke, għori rečene, hotijuchi pisat ovi svoj testamenat i naj-poslidgniu vogliu koju razumi da ima vagliati s naj-boglim zakonitim odredjenjem, za da posli svoje smarti dotechi imade ne-prioskvargnieno svoje iz-varsiegnie. Naj-prigija priporučuje dussu svoju privisokomu svomu Stvori[te]gliu, prislavnoj vazda divizi Mariji, svetima svojima odvitnizima, i svemu dvoru nebeskomu, ostavglajuchi tilo/opchienioj materi zemgli od koje imade početak.

Z. L. ostavгла soldini 10 zidovima od/grada, i toliko ospidalu Svetogha Duha po/zakoni.

Z. L. ostavglia sve svoje materistvo svomu ozu

Antonu, da on sve uxiva dokle/je xiv on, i ako se oxeni, i Gos(podi)n Bog/mu dah musko dite, neka/je sve jnemu ditetu, ako/li i dite pomajnka, neka/je onda sve mojim dvima sestram. I kada počmu uxivati neka Z. L. svaka po/dvadeset misa na/godisste za dvadeset godina plate za/moju dussu i nasse bratje i matere, i za ostali koi/su nam ono dotekli. I ako/se oxeni moj otacz, neka namiri moim sestram dotu, kako/je kojoj ostavila nassa poc(ojna). + mati. Ako/li/se ne/oxeni, neka/jim ne/daje nissta dote, nego neka uxiva sve dokle/je on xiv, a poza/jnegovoj smarti ostavjlam sve sestram, a neka mise plachaju kaco (sic!) reko.

Ja, don Petar Karstelan iz/Pojliz, iz Ostrovize,¹²⁸

¹²⁸ Petar Kaštelan bio je, kao što sam navodi, iz Ostrvice, a ne iz Zakučca, kako navodi Bego. Vidi: BEGO, 1999., 39.

sad kapelan u ovomu selu Lussicha, poslan od vicze kurata, a/z-van i mojlen od zgora rečenoga Jure, pisa pravo i virno u viru, kako slissa od usta i-stoga, i/za-pečati pri/svidoczi, i zakle/ji od mučajna dokle xive tesstator.

8. (sl. 2)¹²⁹

12. srpnja 1798.

U ime Isuka[r]stovo Amen. Godista gnegova prisvetoga porodgenga, na 1798, dan 12. luja, indizione 2.

Učigneno u Kastilu Lusichiu, u/kuchi Ive Tomasevicha na/pri-bivalischu nixe pisane testaturize, i pri/svidozima: Jozip Sunarin, i Jozip Butir i Matij Vizulinov, poznani, zvan i mogleni, i od mene kapelana zakleti mučati dokle xive testaturiza.

Di s kipom naodechi/se Jelina, kchier pokojnoga Mate Bonazicha iz Sučurza, a xena pokojnoga Antona Unusicha, z Dobroga od Splita, koja reče: evo imam okolo godina 80, a imade godina 7 od-kada/sam ostala sirotom poza/smarti moga pok. + muxa, a prisla u/stagne u kuchu i-stoga Ive Tomasa, i k/Ivinoj xeni Mari, mojoj sestričini, i oni/me primili i ranili¹³⁰ ovo ima godine četiri i poh (sic!) nemoguchi/se ja sama po/sebi raniti buduči obetexila svojim xivotom, navlastito na/nogu. Sada oteščana bolestju lexechi na/postegli, dali zdrava u pameti, u/chuchenji, u riči i u/razumu, koja otijuchi narediti stvari svoje pria nego pogije na/drugi s-vit, na-učena od Evangelskoga rečenja: stojte pripravn i – čini zva-ti mene nixe pod-pisanoga kapelana i svidoke gori rečene otijuchi pisat ovi svoj testamenat i naj-poslidjnu vogliu koju razumi da ima vaglati s naj-boglim zakonitim od-redgenjem, za/da posli svoje smarti dotechi imade neprioskvargleno svoje iz-varsenje.

¹²⁹ DAZd, ATO, k. 63, sv. LVIII/3, l. 89rv

¹³⁰ hranili

*Naj-parvo priporučuje dusu svoju privisokomu svomu Stvo-
riteglu, prislavnoj vazda divizi Mariji, svetima svoji-
ma odvitnizima i svemu dvoru nebeskomu,
ostavglajuchi tilo opchenoj materi zemgli od koje imade početak.*

*Z. L. ostavгла soldina 10 zidovima od/grada, i toliko ospida-
lu Svetoga Duha po/zakoni.*

*Z. L. ostavгла rechine¹³¹ zlatne maloj Antizi, kcheri i-stoga
Ive i Mare. Ako/li/bi mala pomankala, ostavгла/ji i-stoj
Mari. Toliko joste ostavгла sestričini Mari, xeni i-sto-
ga Ive Tomasa, jednu veru¹³² zlatnu i sest malih botunih¹³³
srebarni na kamixoli¹³⁴ i istu kamixolu, koju istu veru,
botune i kamixolu, da/je kupila u svoje sestre, pokogne
Frane i ginoj sve platila. Jos reče ostavglam istoj
Mari četiri parstena zlatna i tri para viug sre-
barni i sve ostalo sto/je kodi¹³⁵ moga mala i velika, reče,
ostavгла i-stim Ivanu i Mari, i gnima darijem za/onu
gliubav koju/su/mi učinili i oko/mene trudili u mojoj nemo-
chi, i/ranili/me. I/sto/mi/je ko duxan, i ono gnima sve
ostavgliam neka sebi sve oni naplate. Duxna/mi/je
u Splitu gospoja Marija Tomaxeova taglir 1, duxan/mi
je u Splitu Keko Malistrin, oli 6, oli 10 zekini – Bog
mu i dusa koliko, on zna pravo da/je duxan,
neka sve dade istomu Ivanu i Mari, a/kaza/mi/je Ive
da/mu/je dosad dao, i on je primio od Malistrina zeki-
na tri – reko 3. Duxna/mi/je Dome Peskova u Sučur-
rzu libara¹³⁶ 9. Duxna/mi/je Dujka, xena Ant[o]na
Kovačeva iz ovoga sela libara 8. Ostavgliam is-
tim Ivanu i Mari – reče, ja od moga brata nisan
odnila dote ni-malo nista, ja/mu/je darijem, a/ne-*

¹³¹ *Rechin*=naušnica. *Vidi*: BOERIO, 1856., 559.

¹³² *Vera (da matrimonio)*=vjenčani prsten bez kamena. *Vidi*: BOERIO, 1856., 787.

¹³³ *Botòn*=puce. *Vidi*: BOERIO, 1856., 95.

¹³⁴ *Camisola*=vrst odjevnog predmeta koji se nosi iznad košulje, a ispod kaputa. *Vidi*: BOERIO, 1856., 123.

¹³⁵ *kodi*=god

¹³⁶ *Vjerojatno se radi o dalmatinskoj libri. To je bio obračunski novac koji je vrijedio 10 gazeta ili 20 soldi. Vidi*: OMAŠIĆ, 1986., 406.

*ka/se spomene od moje duse. Tako Ivan i Mare da u-
 čine i spomenu/se od moje duse kako za svoje ku-
 chno čeglade u-koliko mogu. Reče, ja od moga
 muxa Antona Junnusicha neimam dobra nista,
 niti/mi/je on ostavija nista. Reče, ja/sam moje poc(ojne). +
 sestre Frane sina, pokojnoga Antu, ranila dva
 godista, odivala i obuvala i na/skulu slala poh
 godista, i plachala na misez po/libre 4. Umra-
 o/je od kuge u/Splitu. Bise¹³⁷ u mene ostala gne-
 gova pokojnoga oza divan kabaniza¹³⁸ polovna
 i morasta dolama¹³⁹ polovna razdarta na lakti, i na
 istoj putaza – 6 srebarni, i svijon¹⁴⁰ pasas polov-
 van, i kalpak¹⁴¹ polovan. Reče, ja/sam ovo sve pr-
 odala, jere nisam se mogla raniti, i za/naplati-
 ti/se sto/sam ranila pokognoga Antu. Uzela/sam
 za/divan kabanizu grosa 7, za/dolamu s/puzi
 grosa 13, za/pas libara 15, za kalpak libar 10.
 Od/ovi isti giaspri ja/sam dala grosa 10 Juri,
 polu-bratu pokojnoga Ante, nije/mi/ji vratio Jure,
 neka/su Juri i Andriji. Ostalo sto/sam stratila od
 robe¹⁴² neka/mi blagoslove, a/ja blagoslivgliam sto/san
 ranila pokojnoga Antu. Isti Jure bio/mi/je dao
 gachie od pana¹⁴³ da/mu/ji prodam, i prodala/sam/ji za
 tri grosa i dala/sam/[m]u sve jaspre, nisan/mu du-
 xna nista i nikomu drugomu nisam duxna
 nista. Upitana, ostavglia/li sto mistima Svetim-
 ma od Jeruzolima, od-govori, da neima sto.
 Ja don Petar Karstelan iz Pogliza, sad kapelan
 u ovomu selu Lusichu, zvan i moglien od zgora*

¹³⁷ Bise=Bješe.

¹³⁸ Duga crvena kabanica od jakog, debelog sukna. Vidi: ŠKALJIĆ, 1989., 220.

¹³⁹ Morast=ljubičast; dolama je vrsta muškog odjevnog predmeta sličnog kaputu, ali kraćeg. Vidi: ŠKALJIĆ, 1989., 222., 467.

¹⁴⁰ svilen

¹⁴¹ Kalpak je vrsta kape obrubljena krznom. Vidi: ŠKALJIĆ, 1989., 388.

¹⁴² Roba=odjevni predmeti. Vidi: BOERIO, 1856., 579.

¹⁴³ Pano=vrsta vunene tkanine. Vidi: BOERIO, 1856., 468.

rečene Jeline, pisa ovi testamenat, pravo i virno u viru, kako slisa od iste Jeline, i kad upisa, sve naglas prosti prid istom i prid svidozima, i/zapečati prid svidozima, i zakle/ji od mučajna dokle xive testaturiza.

9.¹⁴⁴

4. rujna 1799.

Iuaniza Rogle

U Imme Karstouo Amen. Godischia Gniegoua Prisuetoga

Porodgiegnia 1799, indizione 2., setembra 4.

Učigneno u Kaštilu Luſsichia u kuchi zdola podpisane testaturicze, prid svidoczim, Matom Berketom, sin po(kojnog). Antona i Antonom Burichia, sin po. Stipe, zakletima od mučagna dokle xiviti bude testaturicza.

Slidi s kipom lexechi u postegli Iuanicza, chier pokoinoga Mate Rogle iz Staroga, a xena Iuana Barnichia, obtexana boleſschiu dali zdraua u pameti, chiuchiengnie riči i/razumu, prizva mene zdola podpisanoga paroka iz/zgora imenovane svidoke za narediti gniezine stuari paruo nego proghie na drughi xivot, naučena od evanghielskoga rečegnia: stoite priprauni – da pisem ovi gniezin testamenat i/naipokoinu (sic!) od-luku pomarsuiiuchi svaku parvaſsgnu od-luku otijuchi da ova sama ima imati neoprivghivo gnezino izvarssegnie.

Naiparvo priporučuje duſsu svoiju svomu Privisokon Stvoritegliu, prislavnoii vazda diviczi Mariji, svoiima svetima od/vitniczim anghielu svomu straxaninu i sevemu (sic!) dvoru nebeskomu ostavglaijiuchi tilo opchienoi matteri zemgli odkle imade i početak. Tako Z. L. ostavгла soldina 10 zidima od Grada, i tolikojer ospidalu Duha Svetoga po/zakoni. Tako Z. L. sto/sam donila dote: groſa 41, rečine grossa 5, d[r]medala¹⁴⁵ groſsa 5, vina barila¹⁴⁶ 5, uglia barilo 1 i ovczu

¹⁴⁴ DAZd, ATO, k. 63, sv. LVIII/3, l. 24rv

¹⁴⁵ Vjerojatno se radi o prevedenici za riječ *tremanat* – ukrasnu zlatnu ili filigransku iglu ukosnicu. Sinonim je *trepečalo*.

¹⁴⁶ Mjera za tekućimu. Sadržavala je na području Trogira 62,32 l. Vidi: OMAŠIĆ, 1986.

*postavu arfsina¹⁴⁷ 5^b, sukna 60, dvi skrigne, i ovo ostav-
glam momu muxu Ivanu Barnichia i darivan/mu.*

*I reçe da/ije ovo gnezin testamenat, i naipokoina odlu-
ka kojiu razumi i ochie da ima vagliati, i da/bude
u svakomu gne dilu pod-puno izvarsena. Upitana och-
ie/li sto ostaviti mistima Svetim, od-govori da ostavglia
misa deset za/dusu. Ja don Jakov Pletikosich¹⁴⁸, kurat
zgora rečenoga kafstila pisa ovi tastamenat i/zapečati
i od mene stiven i pristiven rič po/rič testaturiczi
prid zgora*

*rečenim svidozim zakletim kako gori od mučagna
dokle xiva testaturicza, koga pripotvardi u sve gne-
(gove¹⁴⁹) zine načine buduchi tako naredila i odredi-
la testaturicza.*

10.¹⁵⁰

12. listopada 1800.

*U/ime Isukarstouo Amen. Godischie Gospodinoua porogegna 1800.
indiciun (?),*

*nedigla dan 12. ottombra 1800. Učçigneno u kuchi Antona Reglina u
Kašteglu Lufichia prid sig(no)r Antonom Roxanom, Anton Pekich,
Ivan sin Boxe Machina, od mene zdola podpisanoga kurata zakleti od
mučçagna doklen xive testator.*

*Slidi s/kipom naodechi/se Anton Reglin lexechi u/postegli obtesçčan od
bolesti dali zdrav u/pameti, chiuchiegnu, riççi i/razumu, otijuchi narediti
stuari svoje parvo nego proge na/drughi xivot nauçčen od evan-
gelskoga reççegna: Budite pripravni, ççini zvati mene podpisanoga
kurata i/imenoguanne (sic!) svidoke molechi/me da pišem ovi gnegov tasta-
menat i/naiposlidgnu voglu i darxati/ga pri/meni, a/poslija gnegove sm-
rti poslati/ga u kanççelariju troghirsku za/da bude otvoren i proglašen i
izvarfeno koliko u/istomu bude naregeno i odlučçeno pomar fujjuchi
suaku paruařgnu od-luku ako/ije po/srichi uççinija za/da ova jedi-*

¹⁴⁷ Vjerojatno se radi o tzv. krojačkom aršinu – turskoj mjeri za dužinu, koja iznosi 65 cm. Vidi: ŠKALJIĆ, 1989., 99.

¹⁴⁸ Jakov Pletikosić bio je rodom iz župe Vranjic-Solin. Vidi: BEGO, 1999., 39.

¹⁴⁹ Prekriženo!

¹⁵⁰ DAZd, ATO, k. 64, sv. CXLIX/4, l. 116rv

na priniti ima zzilo svojje iz-uarsegnie.

Naiparuo priporuiujem svojju du/su priuisokomu suomu Stuoritegliu, prislaunoi uazda diuizzi Marii, suetim suoim oduitnizzim, angelu suomu straxaninu i/suemu duoru nebeskomu, ostauglajjuchi tilo opchienoi materi zemgli od-kle imade počçetak.

Takoger z. l. ostavгла soldina deset zidouim od Grada tolikoger ospidalu Duha Svetoga po/zakoni.

Takoger z. l. ostauglam momu zetu Mati i/gnegovoi xeni, a moioi chieri Ivanizzi, zemglu u Boruchia, na/Bufalouichia.

Takoger z. l. ostauglam istima zgora rečçenim zemgliu u Karçi na Mikelovu, i/da imadu zapoznati (sic!) Ivanizzu Mateglianovu kojija/mi nastoi u/moioi bolesti.

Takoger z. l. ostauglam ostale zemglie da budu razdilene megu moiom chierom Mandom [i] Ivanizom, i/neka plate duge.

Takoger z. l. ostauglam moioi chieri Mandi gorgnu kuchiu, a ovdidi ja stoim, moioi chieri Ivanizzi i pristojanstva sada/sni ostali moii dobar ostaugla erede, i da/se spomenu od mojje du?e i/moii stari.

I ovo rečçe, da/je ovo gnegou tastamenat i/naiposlidgna vogla koji razumi, i ochie da vagla i darxi na naibogli načçin, i/da bude u suakooi strani podpuno iz-uarseno.

Upitan ostaugla/li sto mistima suetim od-gouori da neima sto.

Ja d[o]n Jakov Pletikosich, kurat zgora rečçenoga Kaštela pisao/sam ovi tastamenat i/naiposlidgnu uoglu i profstio/ga i/priposstija ričç po/ričç narediteglu prid suidozzim zgora imenovani, koga potuardi u sue gniegoue strane, buduchi tako od-redija i/naredija testatur, i peççati/ga na/vigegne svidoka gori imenovani kako/ga upisa.

11.¹⁵¹

x 1801.

Učigneno u sellu Glubitouizzi u kuchi Simuna Peglichia prid suidocim, to jest, Bosom Marsichem, 2do Iuannom Miuracichiem, 3to Iuannom Banom koj/su mogli da slusaju naj-poslidgnu odluku Simuna Peglichia. Stojechi na postegli uarlo razboglen, ja Simun Peglich, i znaduchi da u kratko imam ostauiti oui suit, buduchi da/me/je suarnulaolest i

¹⁵¹ DAZd, ATO, k. 64, sv. CXLIX/4, l. 30rv

starost, mali/sam¹⁵² zdrau u pameti, i u gouoregniu, çini zuati suogha parroka za da upisem moju najzadgniu odluku i tastamenat. Najparuo priporučujuchi moju Dussu Gospodinu Boghu i Blasinoj Diuici Marr[ij]i, ss: moj[i]m odvitnicom i mome Angelu Strasaninu i suemu skuppu

rajskome oddluçi sto sliddi:

Ostauglam najparuo ospiddalu i za zidde od Grada Troghirskogha soldina

desset za suako misto po zakonu. Ostauglam gradu od Geruzolima suake godine po 10 soldina po zakonu.

Sue ostalo moje dobro, to jest, kuchiu, pokustuo, ostauglam mojoj xenni Iva-

nici i mojoj çerri Uiddi da usiuaju dok su xiue, tako çinim moje erede od 1780. Simun Turcouich qm. Mije, i Iuan Turcouich qm. Ante, sueger-no jesu/me ranilli¹⁵³ i uzdarsali da ne/umrem od gladda i da ne selim pod Turçina. Reçeni/su/me pomagali i u suakoj potribi billi, ios mome [po]koj-

nome occu Jozippu i mome pokojnome brattu Anti, a meni za/najuisse koj sada xellim da/se reçeni Turcouicha gniova muka platti.

Jer/je na/meni i na moj[i]m zemgliam naodi puno gniova dugha, to jest primio

sam ia, i moj ottac, i moj bratt za zemgliu zuannu Grudine, za/gniu primismo jaspri 270;

za 2di lappat zemglie Grudina, primismo jaspri 144;

Na Glauici zemglia zuanna, primismo jaspri 210;

zemglia zuanna Karçich, primismo jaspri 480;

oduisse, ia Simun Turcouich dado Simunu Peglichu doçich uisse Gradina za razminu za Karçich. Na 1781. Glubitouizza.

Ja Simun Peglich i moj ottac Jozip i moj bratt Ante od Simuna Turocicha (sic!)

primismo jaspri za zemgliu zuannu Dragha, Povar Draghie, za uartle i za guvno primismo jaspri 960.

Ja Simun Peglich izpovidam istinu da/sam ia tesia¹⁵⁴ imenouatu zemgliu

¹⁵² mali=ali

¹⁵³ hranili

¹⁵⁴ tesia=težija

to jest Dragu, i ua[r]tle, i Povar Draghie od kada/sam primia jaspre. Tesia/sam rečenu zemgliu godina no 17. Nisam daua dotka na jaspre, ni dotka s zemglie i bia sam se obligha¹⁵⁵ da/ču dauati, a nisam daua

jer/mi nie dalo moje siroma[tu]o.

Na zemgli Uzglavaka zvana primismo 96.

Kada su aidući ubbili mene Simuna Peglichia primi jaspri 192; primi ia Simun Peglich od Garghie Turcouicha za varta Kod Čat[r]gnie, i za Krivu Drasiczu primi 20;

uzue ia Simun Peglich, i moj ottac, i moj bratt, primismo od Turcouicha jaspri 2..

Čini cekina uzue kmaŧ 57; oduise 8.

Ja Simun Peglich sue ouo primismo s mojm occem i s mojm bratom koj su pomarli. Ouo uzesmo za/nasu potribu.

Rečeni Turcouichi s/onni zemaglia koje/su oni tesili iesu/mi davali dodak sa/sui zemaglia koje/su tesili meni Simunu Peglichu.

One imenovate zemglie koje/su/mi bille date od privedre Republike Mletačke na moju slusbu, a sadda s/nima vlada i upprauglia nas Čestiti Kragl Cesar kogha molim za milosarge da/mi imenouate zemglie pokloni Luki i gnegovoj bratj[i] Turcouichim da onim zemgliam radde i daju Kragliu 10: kako kragleu zakon zapouida, i da/sse spomigniu moje Dusse. Buduchi da zapouida zakon Boxi i Kraglieu da se ima suakome suoje pouratiti, oduisse xelim da/me neprie tuga¹⁵⁶ muka na suddu Boxeimu (sic!).

Od/mene parroka bi uppitan ie/lli prauedno i po Dussi da/je tolike jaspre primia on i gnegoui starij, od-gouori da/je iztina do Dusse, kojnu potuardi zakletuom, metnu ruku na s: Euangeglie od istine prid suidocim.

Ja Boxe Marsich suidok, ne/znam pisati, čin(im). +

2di ja Iuan Miuraçich suidok, ne/znam pisati, činim +

3ti ja Iuan Ban suidok, ne/znam pisati, činim +

ja fra Frane Marsich,¹⁵⁷ parrok, pissa ozgar rečeni testamenat kogha prosti iztome Simunu Peglichia, bi od gnegha uzue i pozue potuar-gen, a ja potuargujem mojom rukom.

¹⁵⁵ *Obligâr*=obvezati se. Vidi: BOERIO, 1856., 446.

¹⁵⁶ *tuga*=tuđa

¹⁵⁷ *Fra Frane Maršić-Džalo bio je rodom iz Prgometa, a umro je 1828. godine. Vidi: SOLDI, Josip Ante, Djelovanje franjevaca Provincije Presvetog Otkupitelja kroz 250 godina, Kačić 17, Split, 1985., 335.*

Na 26 Genara 1801. Glubitouizza

*Simun Peglich nasa/se/je priminut, i ottisa s/ouogha suitta
na drughi. Bogh/mu da pokoj.*

Luka Turcouich sarči¹⁵⁸ za sprouod uzue SS:8

12.¹⁵⁹

17. svibnja 1801.

U ime Is[u]karstouo Amen. Godischie Gospodinoua Prisuetoga porogegnia 1801., Indicion IV, srida dan 17 maija 1801. učigneno u kucchi Boxe Simere u Kastelu Lufichia prid suidocim fig. Antona Rosana, Boxom Machi(n)om, Antona Vizzulinouim od mene zdola podpisanoga kurata zakleti od mučagnia dokle xiue tastatur.

Slidi s kipom naodechi/se Boxe fimera lexechi u postegli obteščan od bolesti dali zdrau u pameti, chiuchiegni, riči i razumu, i otijuchi narediti stuari suoije paruo nego proge na/drughi xiuot naučen od euangelskoga rečegnia: Budite priprauni, čini zuati mene podpisanoga kurata i/ime-nouane suidoke, molechi/me da pisem oui gniegou tastamena-t, i naiposlidgniu vogliu, i darxati/ga pri/meni, a poslija gniegoue smarti poslati/ga u kancelariju troghirsku za/da/bude otuore-n, i proglasen, i izuarseno koliko u/istomu bude naregeno i odlučeno, pomarsuijuchi suaku paruasgniu odluku, ako/i/je pos-richi učinija, za/da oua jedina priniti ima cilo suoije izuarasegnie.

Najparuo priporučuje dusu suoiju Pruisokomu suomu Stuorigliu, Prislauoi vazda diuizzi M(ariji), suetim suoim oduitnikom, angelu suomu straxaninu i suemu duoru nebeskomu ostavlaiuchi tilo materi zemgli od-kle imade početak.

Takoger z. l. ostauglia soldina 10 zidouim od Grada, i/takoger o/spid[a]lu Duha Suetoga, po/zakonu.

Takoger z. l. ostaugliam moiiju xenu Xabu¹⁶⁰ da/na imade/na od suega doklen/ije xiua, a/poslije smarti gnieszine da sue-koli-

¹⁵⁸ sarčiti=potrošiti. Vidi: ŠKALJIĆ, 1989., 314.

¹⁵⁹ DAZd, ATO, k. 64, sv. CXLIX/4, l. 33rv

¹⁶⁰ Iako nigdje nisam našao takvo žensko ime, vjerojatno se radi o skraćenom obliku imena Elizabeta. Vidi: MARETIĆ, 1915., 203.

ko upada u sinoue, a chieram da imadu/ij uzdarxati, a nasaufi nioue srichie, da imadu dati dote pedeset tolori suakojj.

Takoger z. l. ostaugliam chieri Domi /sto/sam kupija u Boxe Miloua sinoua meiuramente¹⁶¹ u Komgniatu da/bi mater umar-la da gnioi bude za/ranu doklen srichiu steççe. Slidi

takoger z. l. ostaugliam chieri Anizzi u/istomu mistu meijuramente ako/bi umarlla da gnioi bude za/ranu dokle srichiu steççe, a brachia gniexina, a moi sinoui imadu dati pedeset grofa suakoi se/stru, a meijuramenti imadu upasti u moiye sinoue, a/gniouu brachiu.

Takoger z. l. ako/bi sinoui moi progonilli moiju xenu Xabu da ima razkopati pech i onde ima stati u miru, i neka/se spomenu dati kojju misu za moiye martue i/za/me, i/neka mole Gospodina Bogha za/me.

Upita/ga, ostauglia/li sto mistim suetim, odgouori da ne/ima sto. Ja D(o)n Jakov Pletikosich kurat zgora reçenoga Kašteglia pisa oui tastamenat i/naiposlidgnu odluku, i prosti/ga i priposti riçç po/riçç nareditegliu prid suidozim zgora imenouanim koga potuardi u sue gniegoue strane, buduchi tako od-redija i/naredija testatur, i/zapeçati/ga na uidegnu suidoka zgora imenouani kako/ga upisa.

13.¹⁶²

22. srpnja 1801.

U ime Iskarstouo Amen. Godischie G(ospodino)ua Prisuetoga poro-[ge]gnia 1802., indizione V, ççetuartak dan 22 luija 1801. uçigneno u kuchi Stipe Savina u Kaštelu Lufichia prid svi-dozzim, gospodin Ante Beti(ini) i gospodin Ante Ergouazz. Od mene zdol pod-pisanoga kurata zakleti od muççagnia koke (sic!) xiue testatur.¹⁶³

Slidi s/kipom na-odechi/se Stipe Savin lexechi u postegli obtesçan od bolesti, dali zdrau u/pameti, chiuchtegnu, ri-

¹⁶¹ *Miglioramento* – poboljšanje, boljitak, poboljšica. Vidi: DEANOVIĆ-JERNEJ, 1993.

¹⁶² DAZd, ATO, k. 64, sv. CXLIX/4, l. 65rv

¹⁶³ Prekriženo u nastavku –izza.

ççi i/razumu i otijuchi narediti stuari suoije paruo nego proge na drughi xiuot nauççen od euangelskoga reççegnia budite pripravnì, çini zuati mene podpisanoga kurata i ime-nouane suidoke molechi/me da pišem oui gnegou tastamenat i/naiposlidgniu voglu, i darxati/ga pri/meni, a/poslija gniegoue smarti poslati/ga u kanççelariju troghirsku za da bude otuoren i/proglasen i izuarfeno koliko u/istomu bude naregeno i od-luççeno, pomarfuujuchi suaku paruafgnu od-luku, a-ko/ije po/srichi uççinija za/da oua jedina priniti ima zzilo suoije iz-uarfegnie.

Naiparuo priporuççuije du/su suoiju privisokomu suomu Stuoriteglu, prislaunoi vazda diuizzi Marii, suetima suoim od-uitnikom, angelu straxaninu suomu i suemu duoru nebeskomu, ostauglajjuchi tilo opchienoi materi zemgli od-kle imade poçetak.

Takoger z. l. ostaugla soldini deset zidouim od Grada i tolikoger ospidalu Duha Svetoga po/zakoni.

Takoger z. l. iz-tumaççio/se da/ije nikoliko godina da/ije da suakomu od gniegoui sinova, Mio i Petar, dil od gniegoua dobra i da ono fto/ije da budu kuntenti¹⁶⁴ i da ne/mogu, od dila fto ije sustauija za se i/fto sada posiduije, toliko od kuchie, koliko od zemagla i drugo pokustuo, pritenditi nikad ni/ta.

Takoger z. l. ostavгла ered od svega gniegova imagnia fto posiduije suoiju xenu Vizziu dokle xiue, brez da moxe zaloxit, ali prodat nijednu stuar od gniegoua dobra, i/da ima dokle xiue stati s/Perom gniegouim sinom od parue xene. Posli smarti gniezine ostavglam eredi od svega moga dobra Stipe, Jakov i Mio, koi/su sinovi od Petra i/drughi koi/se rode. I ouo reççe da/ije ouo gniegou tastamenat i/naiposlidgnia vogla kojiu razumi i ochie da vaglia i darxi na/naibogli naççin i da bude u svakoi strani podpuno iz-varfena.

Zapita/ga ostavгла/li fto mistima svetim, od-gouori ni/ta, nego samo da/se gniegoui eredi spomigniu/od du/se.

Ostavгла komesarii¹⁶⁵ i prokaratur¹⁶⁶ za iz-varsit ovi tastamenat osta-

¹⁶⁴ *Contento*=zadovoljan. *Vidi*: BOERIO, 1856., 191.

¹⁶⁵ *Commissario*=povjerenik. *Vidi*: DEANOVIĆ-JERNEJ, 1993.

¹⁶⁶ *Procuratòr*=izvršitelj neke odluke, ovdje oporuke. *Vidi*: BOERIO, 1856., 536.

[v]gla gospodina Antu Miceglevichia od ovoga Kaštila.
 Ja d(o)n Jakov Pletikosich, kurat zgor reččenoga Kaštila pisao/sam
 ovi tastamenat i/naiposlidgnu voglu i prostio/ga i priprostija ričč
 po/ričč narediteglu prid svidozzim imenovanim ozgor koj ochie
 se pod-pisat svoiom rukom koi tastamenat potuardi u/sue
 gniegoue strane buduchi tako od-redija i naredija, i/zapeččati
 ga na/vigegne od isti suidoka.
 Io Antonio Bettini fui presente testimonio m.p.
 Io Antonio Ergovaz qm. Zuanne fui presente test(imonio).¹⁶⁷

14.¹⁶⁸

8. ožujka 1802.

Godine Gos(podi)nñ(ov)e 1802., u dan 8. marča, u C. Noui od Trogira.
 Učigneno u/kuchi mene Dome, kcheri Da¹⁶⁹ Iuana Duiss-
 ina prid suidoczi na/to prizvani, a/to/su: G(ospodin). Tomas
 Radmilou i G(ospodin). Iuan Čepou, tute odma ja ista/Do-
 me naodechi/se u tilu nemochna, a/u/pameti zdr-
 aua, spomignem/se da/imam pochi s/ouoga sui-
 ta na/drugi i da/imam pridati razlog suemogu-
 chiemu Bogu, zato priporučujem moju dusu
 Gospodinu Bogu, gnie stuoritegliu, a/moje tilo
 materi zemgli, koje xelim da/bude possteno po-
 kopano u/čematorju¹⁷⁰ S. Petra u/Nouomu.
 Zatim sada činim moju na[[j]]poslidgna od-
 reda dussevna oliti tastamenat. Ja/se ne/naodim
 nikomu nista duxna, a/meni/su mlogi duxni
 po/čistu kontu¹⁷¹ učignenu sa/suima sada oude pr-
 id suidoczi. Najpri duxan/mi/je Petar Lovrinov
 czekina 7; duxna/mi/je Kuzme Jurasoua xena
 pa mi/je czekina 20; duxna/mi/je Anticza xena Iu-
 ana Jurasoua cekini 5; duxan/mi/je Petar Sim-

¹⁶⁷ Vidimo prema potpisu ove dvojice jedan od rijetkih primjera prihvaćanja talijanskog jezika.

¹⁶⁸ DAZd, ATO, k. 64, sv. CXLIX/4, l. 54rv

¹⁶⁹ Pisar je lapsusom napisao Da, umjesto Ga, što je ligatura G(ospodin)a.

¹⁷⁰ *Coemeterium*=groblje. Vidi: MAREVIĆ, Jozo, Hrvatsko-latinski rječnik, Zagreb, 1994.; *cimitero*=groblje. Vidi: DEANOVIĆ-JERNEJ, 1993.

¹⁷¹ *Conto*=račun, obračun. Vidi: BOERIO, 1856., 191.

eta czekina 12, l(ibara) 12. Odlučujem i/narechujem da/se oui moj dug ima odma skupiti i/naplatiti, i/od/istoga da/se ima dati osspidalu S. Duva soldina 12, a/za/mire od grada soldina 10, kako iziskuje i narechuje zakon. Suvisse od/istoga duga ima/se platiti mise, sviche, zvona i/ostala potribita, kad bude pokopano moje tilo. A/ostalo sue narechujem da/se ima dat za/mise, za/dusu moju i/moji martvi, buduchi ouo sue moji trudi. Izvan samo ostavglim ono pet czekina koi/su u/Anticze Jurasoue, mojoj sestri Kati i mojoj unuki Domi, koje/me sada čuvaju i/nastoje u/nemochi. Istoj sestri i/unuczi ostauglia[m] sue ouo moje robe /pokujstua ssto/se moga nalazi, a/ono ssto/mi/je duxan moj sestrich Lovre Radich, sue/mu blagosivgliam, a/neka/mi/se spomene od duse. Ostagliam moje prokarature G. Matija Beretina i G. Antona Ssimetu, koje molim za gliubav Boxju da/bi nastojali neka bude ispugnena oua moja najpokogna odreda. Ja Iuan Čepou bio sam svidok na/oui tastamenat, i/ne/znaduch pisat činim krix +. Ja Tomass Radmilov bi suidoch na oui tastamenat i potvrguem suoion rukon u uiru. Ja don Mate Milichevich,¹⁷² vikarji parokianski od Nouoga, pisa po/običaju i pečati u/viru.

15.¹⁷³

16. lipnja 1802.

Adi 16. Gug. 1802. (...)

Uchigneno u sellu Bliznome u/kuchi Andrie Plejkouicha rečenogha Sasse, prid suidoccim Gargom Kiuellom, Mattom Ostrichem, koi/su mogli da slusaju naj-poslidgniu odluku Andrie Pleichouicha.

¹⁷² Mate Miličević bio je rodom iz Ostrvice. Za vrijeme francuske vlasti 1807. bio je osuđen na gubljenje svih dobara, pa je morao izbjći. Vidi: ERBER, Tullio, *Storia della Dalmazia*, Zadar, 1888., 103.; BEGO, 1999., 40.

¹⁷³ DAZd, ATO, k. 64, sv. CXLIX/4, l. 64r

Stoiechi bolestan na postegli, ia Andria Plechouich varlo razboglen dalli zdrau u pameti i gouoregniu, malli znaduchi da ukratko im-madem ostauti oui suit çini zuati mene podpisanogha cappellana ja da upisem offu gnegouu najzadgniu odluku i tastamenat. Najparuo priporuchiujem Duřsu Gospodinu Boghu i Blasinoj D. M., svetim mojm oduitnikom, mome angelu strasaninu, i suemu skuppu raiskome, odluchi kako sliddi:

Ostauglam najparuo ospidalu i za zide od Gradda Troghirskogha soldina desset za suako misto po zakonu.

Ostauglam sue ostalo moje dobro to jest kuchiu, po-kustuo mojoj xenni Chatti i mojoj çeri Iuannici da uxiauju dok/su xiue, tako chinim moje erede. Chinim prokaraturom Mattu Pleichouicha sina Jurina, mogha bratuçeta za da prigleda i passi moje sirote. Zemglie koje/su/mi bille datte od Priuedre Republike Mletaçke na moju slusbu, a sadda s/nima ulada nas chestiti Kral Sessar kogha molim za milosargie da/mi/j pokloni moioj xenni i dittetu da iste uxiauju.

Reççenome Matti Plejkouichu u/moju potribu od gladdi je/sam zalosio dui zemglie, jedna zuanna Mitlo, 2da zuanna Stokavizza.¹⁷⁴ Za iste zemglie jessam primija jaspri u uechie putta na/konat zemglie 3(ili)560 i 16

S/isti da odgouara dodak sue 4:, dok moja xenna ne/urati jaspri. Od mene chappellana bij uppitan ie/lli istina, i po Duřsi da/je primia oue jaspre, od-gouori da/je istina, potuardi zakletuom metnu ruke na Sueto Euangeglie da/je istina.

Ja fra Frane Marsich, cappellan, piřsa ozgar reçeni testamenat kogha prosti istome Andri Plechouichu, bi od gn[e]gga uzue potuargen, a ia potuargujem mojom rukom, sue prid suidochim gori imenouatim.

16.¹⁷⁵

10. ožujka 1803.

U da(n) 10 marça godine Go(spodino)ve 1803. u C. Noui od/Troghira. Jah Petar, sin p(okojnog)a Pavke Svetinova nalazechi/se u/ti-

¹⁷⁴ PRIJATELJ, 1952., 73.

¹⁷⁵ DAZd, ATO, k. 64, sv. CXLIX/4, l. 108rv

lu nemochian, a/u/pameti i/u/riči zdrau, vala G(ospodin)u Bogu, spomignuchi/se riči Ixaije proroka s kojom navisti Ezekielu da/naredi kuchi jer ima umrit, zato i/ja imaduchi pochi s/ovoga xivota vrimenitoga na/vikovičgni priporučuem moju duxu (sic!) svemoguchiemu Bogu gnie stvoritegliu, a tilo moe materi zemgli koe xelim da/bude poscteno pokopano u čimatorju ove parokianske czarkve S. Petra od/Novoga. Zatim paka činim, odrechiuem i/narechiujem moju najposlidgnu dasčunu (sic!) odredu, oliti testamenat, narechiuem i/molim moga sina, xenu i nevistu i chier da/imadu stati zaj[e]dno i/xiviti u/miru i/karsschianskim načinom, kako/chie bit ugodno Bogu/i/svitu. Ako paka moj sin i/nevista ne/tili budu uzdarxati kako/se pristoi moju xenu Ursu, ostavgliam istoj xeni malu kuchiu kojoj/se sada loxi vatra, i zemgliu od/vriti¹⁷⁶ 18, misto zvano Rečevicza Dogna i zemgliu od vrita 4 zvana Ponikvicza, naver Fartli s/vruta¹⁷⁷ na/istiti zemglia, i/ovo neka uxiva i/posidue dokle/je xiva oli dokle/se udade, a/posli smarti neka bude i/kuchia i/zemglia momu sinu i gnegovu eredu. Josc narechiuem da/se ima dati xeni posteglia i/ostaloga pokujstua kako bude pristojno, ako bi se odilila od/moga sina. Suvisse narechiuem da/se ima dati mojoj kchieri Perini kad/se odade dota oniko koliko se/je dalo mojoj sestri Ursi. Ako/se ne bi odala i/ne/bi/je otio sin i/nevista izdarxati kako/e pristojno, ostavgliam da/ima stati u/kuchi zajedno s/mojom xenom i ostavgliam istoj chieri zemgliu od 10 vriti zvano misto Pločicze

¹⁷⁶ Vrit je zemljišna mjera u Trogiru i Splitu. Budući da je riječ o Kaštel Novom koji je pripadao trogirskom području, onda jedan vrit ima 773,66 m². Vidi: OMAŠIĆ, 1986., 405.

¹⁷⁷ **Fruto**=plod, ono što rodi na nekom nasadu. Vidi: BOERIO, 1856., 290.

*i zemgliu drugu od 10 vriti zvano Knexine
s/vrutom na/isti zemglia. Ovo neka uxiva*

...¹⁷⁸

17.¹⁷⁹

19. studenog 1805.

*U Ime Isukarstovo Amen. Godiſta Gospodinova Prisvetoga porogegnia
1805, Indicion VI., utorak dan 19. 9bra,¹⁸⁰ 1805. uĉigneno u kuchi Iva-
na Sunarina u Kaſtelu Luſichia prid svidozzim, Gospodin Mijo
Miceglevich i Gargo Butirov i Filip Svetin. Od mene zdola pod-
pisanoga kurata zakleti od muĉagna doklen xive tastatur.
Slidi s kipom naodechi/se Iuan Sunara lexechi u/postegli
obtesĉan od bolesti, dali zdrau u/pameti i/chiuchiegnu riĉi i/ra-
zumu, i otijuchi narediti stuari suoje paruo nego proge na
drughi xiuo, nauĉen od euangelskoga reĉĉegna: Bu-
dite pripravni, ĉini zuati mene podpisanoga kurata
i/imenouane suidoke, molechi/me da piſem oui gnegou tas-
tamenat i/naiposlidgnu od-luku i darxati/ga pri/meni, a/po-
slija gnegoue smarti poslati/ga u kancelariju troghirsku za
da bude otuoren i proglaſen, i izuarſeno koliko u/istomu
bude naregeno i od-luĉeno, pomarſujuchi suaku par-
uaſgnu od-luku, a-kolje po/srichi uĉinija za/da oua jedina
priniti ima zilo suoje izvarſegne.*

*Naiparuo priporuĉuje duſu suoju Bogu, Blaxinoi divizi Ma-
rii, angelu straxaninu i suemu duoru nebeskomu osta-
ugljajuchi tilo materi zemgli od-kle imade suoi poĉetak.*

*Takoger z(a). l(egat) ostauglam moioi xeni Antizzi za/gne ranu
doklen/je xiua, oli doklen/se udade, Smokovik i/Uexarouizze
i Kaſteline i/Mege i da plati dug koj/se naide.*

*Takoger z. l. ostauglam da moja xena dade u/sagradu
od zarkue s urimenom duadeset/zekina.*

*Takoger z. l. posli smarti moje xene da prokuratoro
mogu prodati i dati u/zzarkuu i da plate duge kooi/se nagu¹⁸¹*

¹⁷⁸ Nedostaje list.

¹⁷⁹ DAZd, ATO, kutija 64, sveſzanj CXLIX/1, l. 79rv

¹⁸⁰ 9bre=novembre=studeni

¹⁸¹ nagu = nađu

*Takoger z. l. ostauglam momu bratu zemglu Kašteline
posli smarti moje xene.*

*Takoger z. l. ostauglam kuchiu bratimam Gof[s]pe od Rozar-
ija posli smarti xene.¹⁸²*

Takoger z. l. ostauglam ofpidalu Duha Suetoga soldina 10.

*Takoger z. l. ostauglam zidovim od Grada soldina 10 po/z-
akoni.*

*I ouo reče, da/je ouo gnegou tastamenat i/naiposlidgnia vog-
la koju razumi i ochie da uaglia i darxi na/naibogli način
i da bude u suakoi strani podpuno izuarfeno.*

*Ja, d(o)n Jakou Pletikosich, kurat zgor rečenoga Kaštela pisa-
o sam oui tastamenat i/naiposlidgnu voglu, i profstija rič
po/rič teštaturu prid suidozim zgor imenovani[m], koga pot-
uardi u/sue gnegoue strane buduchi kako/naredija te-
štatur i/zapečati/g[a] na vigezne suidoka, kako/ga upisa.*

IZVORI:

Državni arhiv u Zadru, Arhiv trogirске općine

Fotoarhiv autora

BANOVAC, Josip, Blagosov od poglia, Ancona, 1767.

DALLA COSTA, Andeo, Zakon czarkovni I., II., Venecija, 1778.

KAČIĆ, Antun, Boggoslovje dilloredno olliti Rukovod Slovinski na poznangne Svetoga Reda ..., Bologna, 1729.

www.mahazu/hazu.hr/~vea/WEBHH/knjizstart

LITERATURA:

ANDREIS, Mladen, "Stanovništvo Kaštela u prvoj polovici 18. stoljeća", *Grada i prilozii za povijest Dalmacije 15.*, Split, 1999.

ANDREIS, Pavao, *Povijest grada Trogira I*, Split 1977.

BARAKOVIĆ, Juraj, "Vila Slovinka", *Stari pisci hrvatski XVII.*, Zagreb, 1889.

BEGO, Frane, "Svećenici glagoljaši u Kaštelima", *Zbornik Kaštela kolijevka Hrvatske*, Radovi sa simpozija u Kaštel Starom 30. rujna – 3. listopada 1998., Kaštela, 1999.

¹⁸² To je bila jedna od sedam bratovština u Kaštel Lukšiću. Vidi: DOMAZET, Mladen, Kaštelanske bratovštine od XVI. do XIX. stoljeća, *Kaštelanski zbornik 6*, Kaštela, 1999., 128.

- BEZINA, fra Petar, *Kulturni djelatnici franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja u 18. i 19. stoljeću*, Zagreb, 1994.
- BOERIO, Giuseppe, *Dizionario del dialetto veneziano*, Venezia, 1856.
- BOŽIĆ-BUŽANČIĆ, Danica, "Interijer kuće u Splitu u 17. vijeku", *Izdanje Historijskog arhiva u Splitu* 5., Split, 1965.
- BRKOVIĆ, Milko, "Nekoliko poljičkih dokumenata pisanih u selu Truše (XVI.-XVIII. st.)", *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 45, Zadar, 2003.
- BROZOVIĆ, Dalibor, "Dijalekatska slika hrvatskosrpskoga jezičnog prostora (in memoriam prof. Mati Hrasti)", *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 8, *Razdio lingvističko-filološki* (5), Zadar, 1970.
- BROZOVIĆ, Dalibor, "Fonologija hrvatskoga književnoga jezika"; u: *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika – nacrti za gramatiku*, Zagreb, 1991.
- BROZOVIĆ, Dalibor, "Godina pravopisa", *Republika LVII/11-12*, Zagreb, 2001.
- BUŽANČIĆ-BOŽIĆ, Danica, "Izvještaj izvanrednog providura za zdravstvo Angela Dieda o prilikama u Dalmaciji za vrijeme kuge 1783-1784. godine", *Rasprave i građa za povijest znanosti* 5 – *Razred za medicinske znanosti* 1, Zagreb, 1989.
- CVIMARK, Mihael, "Fra Stipan Margitić-Markovac - »bogoljubni bogoslovac« i jezični preobražaj", *Spectrum IX-X/1*, Zagreb, 1976.
- ČIČIN-ŠAIN, Ćiro, "Ilirska akademija u Splitu – njeno vrijeme i sjedište", *Izdanje Muzeja grada Splita* 3., Split, 1952.
- DEANOVIĆ-JERNEJ, *Talijansko-hrvatski rječnik*, Zagreb, 1993.
- DOMAZET, Mladen, "Kaštelanske bratovštine od XVI. do XIX. stoljeća", *Kaštelanski zbornik* 6, Kaštela, 1999.
- ĐUGUM, Radojka, "Pjesme iz pasionskoga ciklusa iz Župe Sv. Ivana Krstitelja u Kaštel-Starome", *Kaštelanski zbornik* 4, Kaštela, 1994.
- ERBER, Tullio, *Storia della Dalmazia*, Zadar, 1888.
- FINKA, Božidar, "Čakavsko narječje", *Čakavska rič* 1, Split, 1971.
- FISKOVIĆ, Cvito, "Segetski spomenici", *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* LVI-LIX/2, Split, 1959.
- FORTIS Alberto, "Viaggio in Dalmazia" (pretisak), *Sagners slavistische Sammlung*, Band 2, München-Sarajevo, 1974.
- FORTIS, Alberto, *Put po Dalmaciji*, preveo Mate Maras, Zagreb, 1984.
- GLUHAK, Alemko, "Misli o nekim pravopisnim temama iz hrvatske jezične povijesti", *Riječ* 2, Rijeka, 1996.
- GRABOVAC, Filip, *Cvit razgovora naroda i jezika iliričkoga aliti rvackoga*, Zagreb, 1951.
- HRASTE, Mate, "Osobine govora otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale", *Rad JAZU* 272, Zagreb, 1948.
- Hrvatski biografski leksikon* 1, Zagreb, 1983.
- Hrvatski biografski leksikon* 4, Zagreb, 1998.
- IVANIŠEVIĆ, Frano, *Poljica – narodni život i običaji*, Split, 1987.

- JELIĆ, Luka, *Fontes historici liturgiae glagolito-romanae a XIII ad XIX saeculum*, Krk, 1906.
- KAČIĆ, Antun, *Boggoslovje dilloredno olliti Rukovod Slovinski na počnangne Svetoga Reda ...*, Bologna, 1729.
- KATIĆ, Lovre, "Povijesni podaci iz vizitacija Trogirske biskupije u XVIII. stoljeću", *Starine JAZU* 48, Zagreb 1958.
- KEČKEMET, Duško, *Kaštel-Sučurac*, Split, 1978.
- KOLUDROVIĆ, Aida, "Nekoliko isprava o mirazu iz Kaštel-Gomilice", *Anali Historijskog instituta u Dubrovniku* 2, Dubrovnik, 1953.
- KRIZOMALI, Urban, "Posljednje godine metropolitanske vlasti splitske nadbiskupije 1828-1830", *List biskupije splitsko-makarske* LIX/11-12, Split, 1937.
- KUŽIĆ, Krešimir, *Povijest dalmatinske Zagore*, Split 1997.
- Lekcionar Bernardina Spličanina 1495.* – pretisak, uredio: Josip Bratulić, Split, 1991.
- Lekcionar Bernardina Splječanina* po prvom izdanju od god. 1495., Predgovor: Tomo Maretić, Zagreb, 1885.
- LISAC, Josip, *Hrvatski dijalekti i jezična povijest*, Zagreb, 1996.
- LISAC, Josip, "Štokavsko narječje: prostiranje i osnovne značajke", *Kolo* XII/3, Zagreb, 2002.
- LOVRIĆ, Ivan, *Bilješke o putu po Dalmaciji opata Alberta Fortisa*, preveo Mihovil Kombol, Zagreb, 1948.
- MARETIĆ, Toma, "Jezik dalmatinskih pisaca XVIII. vijeka", *Rad JAZU* 209., Zagreb, 1915.
- MAREVIĆ, Jozo, *Hrvatsko-latinski rječnik*, Zagreb, 1994.
- MARULIĆ, Marko, "Molitva suprotiva Turkom", u: *Versi harvacki*, Split, 1979.
- MARULIĆ, Marko, *Judita*, popis izradio: Mirko Tomasović, Split, 1988.
- MENDRAS, Henri, *Seljačka društva*, Zagreb, 1986.
- MIŠERDA, Marko, "Osamnaest dokumenata o poljičkim glagoljašima (1613-1652)", *Croatia christiana periodica* IV/5, Zagreb, 1980.
- MOGUŠ, Milan, "Povijesni pregled hrvatskoga književnoga jezika", u: *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika – nacrti za gramatiku*, Zagreb, 1991.
- MOROVIĆ, Hrvoje, "Izvještaj poglavara E. Rehe o prilikama u Splitskom okrugu u godini 1822.", *Građa i prilozi za povijest Dalmacije* 8., Split, 1974.
- MOŠIN, Vladimir, "Poljičke konstitucije iz 1620. i 1688. godine", *Radovi Staroslavenskog instituta* 1, Zagreb, 1952.
- NOVAK, Grga, "Dalmacija god. 1775/6 gledana očima jednog suvremenika", *Starine JAZU* 49, Zagreb, 1959.
- OMAŠIĆ, Vjeko, *Povijest Kaštela*, Split, 1986.
- OSTOJIĆ, Ivan, *Metropolitanski kaptol u Splitu*, Zagreb, 1975.
- OSTOJIĆ, Ivan, *Nadbiskupsko sjemenište u Splitu (1700-1970)*, Split, 1971.
- PATON, A. A., *Highlands and Islands of the Adriatic*, Vol. II., London, 1849.
- PEDERIN, Ivan, *Njemački putopisi po Dalmaciji*, Split, 1989.

- PERIČIĆ, Šime, *Gospodarske prilike Dalmacije od 1797. do 1848.*, Split, 1993.
- “Pjesme Antuna Bakmaza” – iz zapisa Janka Pere (umjesto Bakmaza treba: Burmaza, prim. a.), *Kaštelanski zbornik* 1, Kaštela, 1987.
- PRIJATELJ, Kruno, “Ljetopis nepoznatog Splitsanina od g. 1756. do 1811.”, *Starine JAZU* 44, Zagreb, 1952.
- SOLDO, Josip Ante, “Djelovanje franjevacca Provincije Presvetog Otkupitelja kroz 250 godina”, *Kačić* 17, Split, 1985.
- Statut grada Trogira*, preveli: Berket, Marin – Cvitanić, Antun – Gligo, Vedran, Split, 1988.
- STRGAČIĆ, Ante, “O uzgoju i naucima dalmatinskoga glagoljskog klera u prošlosti”, *Zadarska revija* V/3, Zadar, 1956.
- ŠKALJIĆ, Abdulah, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo, 1989.
- ŠKOBALJ, Ante, *Obredne gomile*, Sv. Križ – Čiovo 1970.
- VULIĆ, M., Naša povijest – život i rad nadbiskupa Kačića, *List biskupije splitsko-makarske* LXII/7-8-9, Split, 1940.
- VUČEMILO, Stjepan Božo, *Andeo dalla Costa i njegov „Zakon czarkovni“*, Zagreb, 1972.
- ZELIĆ-BUĆAN, Benedikta, “Prilog građi za poznavanje društvenih i privrednih odnosa u srednjoj Dalmaciji u XVIII. i XIX. stoljeću”, *Izdanja Historijskog arhiva u Splitu* 2, Split, 1960.
- ZELIĆ-BUĆAN, Benedikta, “Bosančica – poljičko narodno pismo”, *Poljički zbornik* 1, Zagreb, 1968.
- Zlatna knjiga grada Splita I.*, preveli: Gligo, Vedran – Berket, Marin – Rismondo, Vladimir – Šimunković, Ljerka, Split, 1996.
- ZLATOVIĆ, Stipan, *Franovci države Presvetoga Otkupitelja i hrvatski puk u Dalmaciji*, Zagreb, 1888.
- ZORANIĆ, Petar, *Planine*, preveo Marko Grčić, Zagreb, 1988.

LESSICO E GRAFIA NEI TESTAMENTI DI KAŠTELA AL PASSAGGIO DAL XVIII AL XIX SECOLO

Riassunto

La dominazione della Repubblica di Venezia, che sul territorio di Trogir e Kaštela si protrasse dal 1420 al 1797, si riflesse in varie influenze linguistiche. La massima pressione fu esercitata sul patriziato a cui fu imposto l'uso della lingua italiana e del latino negli atti pubblici, mentre per i popolani fu introdotto l'uso dell'interprete affinché le decisioni del governo fossero eseguite. Si deve tuttavia riconoscere che la Repubblica non proibì mai la pubblicazione di libri in lingua croata, sia di tema profano che religioso. Lo vediamo anche nel caso della “Judita” di Marulić, come da una serie di opere di altri autori del XVI, XVII e XVIII secolo. Era, comunque, inevitabile l'influenza sulla grafia, e gli esempi riportati sono caratteristici della lingua italiana. Sul finire del XVI secolo fu promossa la Riforma cattolica, e verso la fine del XVII fu intensificata al fine di illuminare e migliorare l'educazione religiosa del clero. In questo si distinsero in modo particolare gli arcivescovi

S. Cosmi, S. Cupilli e il vescovo traurino A. Kačić. È importante sottolineare che Cosmi e Cupilli pur essendo Italiani non imposero la lingua italiana, anzi insistettero sul mantenimento in uso del croato. Oltre il clero vescovile, specie quello glagolitico, diedero un notevolissimo contributo anche i francescani. Proprio grazie a loro fu creata un'invidiabile omogeneità culturale espressasi nelle iscrizioni in lingua croata che s'incontrano di frequente nelle parrocchie di paese.

Un altro esempio ancora più evidente sono i testamenti, qui trattati dall'anno 1788 fino al 1805. Essi sono scritti in dialetto stocavo e solo in certe parole si è conservata l'espressione originaria ciacava del testatore. Ne è motivo il fatto che i sacerdoti erano originari dell'area linguistica stocava – Poljica, Solin e Zagore, e quindi scrivevano i documenti nel loro idioma locale modificato dalla letteratura religiosa e profana, e in quel tempo in Dalmazia nelle opere a stampa prevaleva lo stocavo. A motivo della ricordata aspirazione alla formazione scolastica in croato nei testi si trova un numero relativamente basso di forestierismi. Nel corpus complessivo la percentuale di parole italiane e latine ammonta al solo 3,96%, mentre i turchismi sono trascurabili 0,23%. Questi forestierismi sono suddivisi per gruppi d'uso: religioso, giuridico, culturale ed economico. Per la natura giuridica, ed anche per il carattere inevitabilmente religioso del testamento, è comprensibile che tre quarti dei forestierismi provengano da questi gruppi. Notevoli sono gli italianismi e i turchismi per i generi d'abbigliamento, i gioielli e i titoli, mentre è inconsueto l'uso delle denominazioni italiane dei mesi. Nonostante il conservatorismo dell'ambiente di paese, i forestierismi sono accettati a causa degli intensi rapporti commerciali verso la metropoli di Venezia, come anche verso l'entroterra ottomano in Bosnia. Favorirono questa tendenza anche persone dell'ambiente locale passate dal ceto contadino ad uno più elevato sia per studi o per attività artigianali o commerciali. Dovendo accettare la lingua globale della loro professione essi contribuirono all'accettazione dei forestierismi.

Quanto alla grafia, essa presentava la massima varietà nella scrittura dei suoni palatali. Così /č/ è scritto come - ç, çç, c, ch; /ć/ - ç, c, ch; /đ/ - ch, dg, dj, g; /LJ/ - gl, jl; /NJ/ - gn, jn, ng, nj; /š/ - ſ, ſc, ſs, sc, s; /ž/ - x, s. Questo si può spiegare con il fatto che non esisteva un'autorità in grado di imporre un sistema grafico unitario, e così i libri erano stampati secondo l'avviso degli stampatori stessi che non conoscevano la lingua croata. Dunque, la forma grafica dei singoli testamenti dipendeva dalla letteratura utilizzata dal sacerdote nel suo ufficio, e il più delle volte si trattava del "Bogoslovlje dilloredno" del vescovo A. Kačić e di vari breviari. È evidente che nel periodo preso in considerazione il livello di conoscenza della lingua croata era solido, ma il problema della grafia rimase irrisolto.

THE LEXIS AND GRAPHICS IN TESTAMENTS FROM KAŠTELA AT THE TURN OF THE 18th AND 19th CENTURIES

Summary

The rule of the Venetian Republic, which lasted from 1420 to 1797 on the territory of Trogir and Kaštela, reflected itself in various linguistic influences. The strongest pressure was on the Patrician, which was imposed by the Italian and Latin languages in official activities. The common people needed an interpreter to understand state decisions. It is a

fact that the Republic never prohibited the printing of books in the Croatian language, them being of secular or religious character. A proof are Marulić's "Judita", as well as numerous works by other authors from the 16th, 17th and 18th centuries. However, the influence was inevitable in the fields of graphics, which adopted characteristics from the Italian language. At the end of the 16th century the Catholic renewal took place, and at the end of the 17th century it was intensified with the aim of enlightening and improving the religious education of the clergy. The Split archbishops S. Cosmi, S. Cupilli and the Trogir bishop A. Kačić were prominent in this intention. It is very important to stress out that, although Cosmi and Cupilli were natives of Italy, they never imposed the Italian language, but quite the contrary insisted on the preservation of the Croatian language. Besides the diocesan clergy, especially the Glagolitic one, huge contributions were given by the Franciscans. Owing to them a great cultural homogeneity was created, resulting in inscriptions in the Croatian language, especially seen in village parishes.

Another, even more obvious example are testaments. The author treats the ones from 1788 to 1805. Due to the dialect, they were written in štokavian and only some terms were Čakavian. The reason for this is that priests were natives of štokavian territories - Poljica, Solin and Zagora, so they wrote documents in their local idiom modified by religious and secular literature. In those times štokavian predominated in printed works in Dalmatia. Due to the intention to educate in the Croatian language, the texts of testaments bore a relatively small number of foreign words. In the total corpus the percentage of Italian and Latin words is only 3.96%, Turkisms 0.23%. These foreign words are divided in groups: religious, legal, cultural and economic terminology. Due to the legal nature, and the inevitable religious connotation of testaments, it is reasonable that three quarters of the foreign words came from these groups. It is interesting that clothes, jewellery and title terminology are Italian and Turkish origin. The use of Italian terminology for months is quite unusual. Despite the conservative rural milieu, foreign words were accepted because of intensive trading links with Venice, as well as the Ottoman hinterland in Bosnia. The precipitators were people from the local milieu who rose from the rural class, being it by education or some craftsmanship or trading activity. They had to accept the global language of their profession thus contributing the mentioned acceptance.

As far as graphics is concerned, the widest variety was reflected in the writing of palatal sounds. /Č/ was written as - ç, çç c, cc, ch; /Ć/ - ç, c, ch; /Đ/ - ch, dg, dj, g; /LJ/ - gl, jl; /NJ/ - gn, jn, ng, nj; /Š/ - ſ, ſc, ſs, sc, s; /Ž/ - x,s. An explanation to this lies in the fact that there was no authority to impose a unique graphics system, so books were printed at the discretion of the printers themselves who didn't know the Croatian language. So, the form of graphics of a certain testament depended on the literature the priest used in his job, and the most popular books were "Bogoslovje dilloredno" by the bishop A. Kačić, and various breviaries. It is clear that during the studied period the knowledge of the Croatian language reached a substantial level, but the problem of graphics remained unsurmounted.

17. 27 toot... 1786. ...

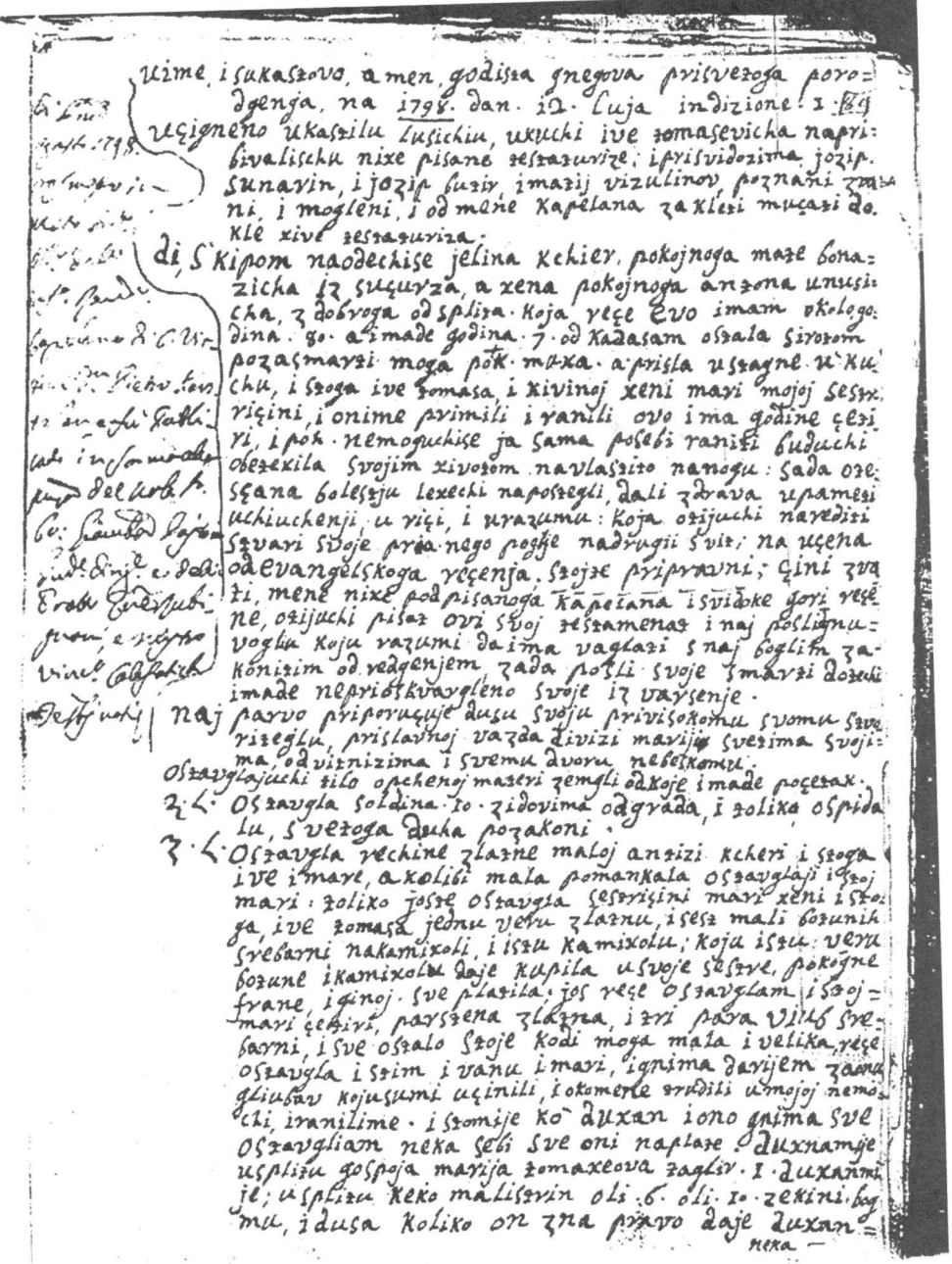
Čuvala. ...

... 43 ...

... 1786 ...

... 1786 ...

Sl. 1. Bosanički rukopis oporuke br. 1.

U ime i sukazstvo, a men godisra gnegova prisvezoga poro-
 dgenja, na 1798. dan. 12. Luja indizione i. 18. 1798.
 regneno ukasilu Lusichiu, ukucki ive somasevicha napri-
 bivaliskiu nixe pisane zezazurize; i prisvidozima, jozip.
 Sunavin, i jozip Suziv, imazij vizulinov poznati zra-
 ni, i mogleni, i od mane Kapelana zaklasi muzari do-
 kle xive zezazuriza.
 di S Kipom naodeckise jelina kehier, pokojnoga mase bona-
 zicha iz Suzurza, a xena pokojnoga anzona umusti-
 cha, z dobroga od spliza. koja vede Ervo imam otokolo-
 dina. 80. a imade godina. 7. od Kadastam ovsala sirozom
 pozasmarzsi moga pok. maza. a prisla uszagne. u ku-
 chu, i szoga ive zomasa, i kivinaj xeni mari mojoj sestri.
 ricini, i onime primili i vanili ovo ima godine celi
 ri, i pok. nemoguchise ja sama pobeli raziti buduchi
 obezekila svojim xivozom navlaszito nanogu. Sada oze-
 szana bolezzju lexeki naposlegi, dali zdrava upamesi
 uchiuchenji, u vici, i uzrazumu: koja ozijuchi naredisi
 szvari svoje prva nego posle nadrugii svit; na ucena
 od Evanuelskoga vegenja, szojse pripravni; cini zva-
 ti, mene nixe pod pisanooga Kapelana i szivade gori vede
 ne, ozijuchi pisaz ovi svoj zezamenaz i naj posliomu-
 voglu koju razumi da ima vaglazi s naj boglitu za-
 konizim od vadenjem zada posli svoje imazri dozeli
 imade nepriotkvavleno svoje iz vagenje.
 naj parvo pripravuje dusu svoju privisokotnu svomu save-
 rizeglu, pristavnoj vazda divizi maziij svzesima svoji-
 ma, od viznizima i svemu dvoru nebeskomu.
 2. Ostavglu soldina. 10. zidovima odgrada, i zolika ospida-
 lu, szvezoga duha pozakoni.
 3. Ostavglu vechine zlazne maloj antizi kehieri i szoga
 ive imare, a koliki mala pomankala ostavglaji i szoj-
 mari. zoliko josze ostavglu sestrizini mari xeni i szo-
 ga, ive zomasa jednu veku zlaznu, i sez mali bosunih
 svebarni nakamixoli, i issu kamixolu; koja issu. veku
 bosune i kamixolu daje kupila u svoje sestve, pokizne
 frane, i ginaj. sve platila, jos vede ostavglam, i szoj-
 mari cebiv, parszena zlazna, i zvi pava vliki sve-
 barni, i sve ostalo szoje kod moga mala i velika, vede
 ostavglu i szim i vanu i mari, i gnima darijem zonu
 gliustav koju sumi ucinili, i komerte sridisi u mojoj nema-
 chi, i vanilime. i szomije ko duخان i ono gnima sve
 ostavgliam neka seli sve oni naplase duخانije
 usplizu gospoja marija zomaxeova zaglav. i duخانije
 je; u splizu keko maliszvin oli. 6. oli. 10. zekini, bog-
 mu, i dusu koliko oze zna parvo daje duخان
 neka

Marginal notes:
 1798.
 1798.
 1798.
 1798.
 1798.
 1798.
 1798.
 1798.
 1798.
 1798.

Sl. 2. Latinički rukopis oporuke br. 8.